George Damian
Cătălin Florințiu Vărzaru

Românii din Bugeac pe cale de dispariție

O călătorie prin satele românești din sudul Ucrainei

Centrul de Studii pentru Resurse Românești
București, 2010

Centrul de Studii pentru Resurse Românești
București, 2010
www.centruldestudii.ro
office@centruldestudii.ro
ISBN: 978-973-88870-5-3
Coperta: Ruinele școlii românești din Frumușica Veche

Motto:

„A fi român în Bugeac e ca și cum
ai suferi de o boală psihică, din punctul
de vedere al autorităților ucrainene.“

Introducere

Odesa, poarta Ucrainei dinspre Marea Neagră. Un oraș vestit, cosmopolit, lăudat și vizitat de toată lumea, cu stațiuni la Marea Neagră, strălucitor. Imediat lângă granița Uniunii Europene, Odesa este capitala regiunii cu același nume din Ucraina. La doar câțiva zeci de kilometri de acest oraș minunat trăiesc 124.000 de români ale căror drepturi fundamentale sunt călcate în picioare zilnic. Între strălucitorul oraș Odesa și granița Uniunii Europene 124.000 de oameni sunt supuși zilnic unui proces agresiv de asimilare. Acești oameni sunt lipsiți de libertatea religioasă, libertatea cuvântului, dreptul fundamental la educație în limba maternă, participarea politică la deciziile care îi privesc. Tratatele internaționale, legislația internă, aspirațiile europene ale Ucrainei nu au nici o valoare atunci când vine vorba de românii din regiunea Odesa.

Am călătorit vreme de două săptămâni în luna august 2010 prin satele din Bugeac sau sudul Basarabiei, după cum mai este cunoscută această regiune. Am văzut școli în paragină, biserici demolate, drumuri distruse, sate sărăcite. Am văzut foarte multă frică: românii din Bugeac se tem să vorbească cu jurnaliștii. Amenințarea unor autorități ucrainene represive plutește peste tot. Satele sunt sărace, intrate într-un proces de depopulare, iar oamenii se tem. Afirmarea identității românești în public constituie un act de curaj maxim. Afirmația „vorbesc limba română“ atrage imediat represaliile autorităților. De multe ori am avut impresia că am călătorit într-un colț din Uniunea Sovietică, unde stafia temutului KGB bântuie în voie. Preoții care au încercat să pună pe picioare biserici cu slujbă în limba română au avut de suferit represalii dure, au fost bătuți, amenințați cu moartea și alungați. Egalitatea în fața

legii și statul de drept sunt vorbe goale: nimeni nu a fost anchetat sau pedepsit pentru violențele la adresa preoților români. Toată lumea se mira de curajul unor jurnaliști români de a umbla prin satele românești din Bugeac: cum ați ajuns aici? Nu v-a oprit poliția? Nu vă temeți că veți fi arestați? Cam acestea erau întrebările cu care am fost întâmpinați de multe ori. Nu este de mirare: au existat cazuri de rețineri abuzive ale unor lideri români din regiune, au fost oprite la graniță autocare cu elevi care mergeau în excursie în România, au fost deschise procese și anchete închipuite împotriva unor oameni care au avut curajul să spună că sunt români la zece kilometri de granița cu România, un teatru de păpuși românesc a fost tratat ca o amenințare la adresa securității naționale a Ucrainei. Frica este omniprezentă în Bugeac. Pe de altă parte am găsit foarte mulți oameni care ne-au sprijinit și fără de care nu ar fi fost posibilă realizarea acestui volum. Tuturor acestora le suntem recunoscători.

Am încercat să alcătuim un portret al regiunii Odesa din punctul de vedere al drepturilor minorității românești de aici. Am vizitat aproape toate satele și orașele locuite de români pentru a vedea în ce măsură aceștia își pot folosi limba maternă în spațiul public, în școală și biserică, în mass-media și în interacțiunea cu autoritățile. Ce am văzut ne-a întristat peste măsură: autoritățile ucrainene desfășoară un amplu proces de deznaționalizare pe care nu îl credeam posibil în imediata vecinătate a granițeĭ Uniunii Europene. În ultimii 20 de ani a fost redus drastic numărul școlilor cu predare în limba română din regiune, apoi a fost redus numărul orelor care pot fi predate în limba română în puținele școli care au rămas. Orice fel de clădire care putea aminti de originea română a locuitorilor regiunii a fost fie demolată, fie lăsată în paragină pentru a fi demolată mai apoi. Autoritățile ucrainene consideră că în regiune nu există etnici români – ci „moldoveni“, o invenție a politicii staliniste de asimilare. Însă chiar și pentru „moldoveni“ drepturile nu sunt respectate conform legislației interne și tratatelor internaționale.

Impresiile noastre din această călătorie le-am publicat într-un volum tipărit într-o epocă a internetului. Orice s-ar spune, „verba volant, scripta manent“ - iar internetul seamănă mai mult a piaţă publică, unde fiecare spune ce vrea, însă informaţiile credibile sunt puţine la număr. Aşa că ne dorim ca acest volum să rămână o mărturie a ceea ce am văzut noi în Bugeacul locuit de români în vara anului 2010. În orice caz, cuprinsul prezentului volum poate fi regăsit pe Internet, la adresa www.sudulbasarabiei.ro, însoţit de mult mai multe imagini. Un tablou trist, menit să tragă încă un semnal de alarmă pentru toţi aceia care susţin că protejează drepturile minorităţilor naţionale şi drepturile fundamentale ale omului în secolul al XXI lea: dreptul de a vorbi şi a gândi liber, libertatea religioasă, dreptul de a studia în limba maternă, dreptul de a participa la deciziile politice. Din ce am văzut noi în Bugeac nici unul dintre aceste drepturi nu este respectat pentru minoritatea românească.

O istorie zbuciumată

Situaţia românilor din regiunea Odesa din Ucraina nu poate fi înțeleasă fără câteva rânduri despre istoria zonei. Cunoscută sub mai multe denumiri – Bugeac, Basarabia de sud, județele Ismail și Bolgrad – regiunea cuprinsă între limanul Nistrului, Republica Moldova, Delta Dunării și Marea Neagră a avut parte de o istorie zbuciumată. Până în anul 1812 a făcut parte din vechiul principat al Moldovei și a intrat în componenţa Rusiei prin Tratatul de la București în care Imperiul Otoman ceda Moscovei un teritoriu ce nu îi aparţinea, iar statul român era prea slab pentru a se apăra. Bugeacul a revenit în componenţa României în anul 1856 prin Tratatul de la Paris și a rămas așa până în anul 1878, când a revenit din nou Rusiei prin Tratatul de la Berlin. În anul 1918 Basarabia de sud a reintrat în componenţa României până în anul 1940 când a fost reocupată de Uniunea Sovietică. În toată perioada dintre cele două războaie mondiale Rusia sovietică a refuzat să recunoască unirea Basarabiei cu Bucovina, atitudine care a dus la inventarea unei „etnii moldovenești“ separate de cea românească, vorbitoare a unei „limbi moldovenești“. Efectele acestor acţiuni ale strategilor din Uniunea Sovietică pot fi văzute până în ziua de azi. Bugeacul a reintrat în componenţa României în anii celui de-al Doilea Război Mondial, până în 1944 cînd a fost reocupat de Armata Sovietică. Tratatul de la Paris din 1947 avea să stabilească intrarea Basarabiei sub stăpânirea sovietică. Bugeacul, care a făcut dintotdeauna parte din provincia Basarabia a fost anexat Ucrainei în schimbul teritoriului cunoscut astăzi drept Transnistria, fosta Republică Autonomă Socialistă Sovietică Moldova din perioada interbelică. Ideea amestecării teritoriilor și populaţiilor istorice a dat rezultate până în prezent: nici în ziua de azi

problemele politice ale regiunii nu sunt rezolvate, aici existând și conflictul înghețat din Transnistria, un rezultat direct al măsurilor întreprinse de comisarii sovietici. Din anul 1991 Bugeacul face parte din Ucraina. Există o sumedenie de studii istorice care inventariază nedreptățile acestor tratate internaționale care au dus Bugeacul sub stăpânirea Rusiei, de aceea nu ne vom apleca asupra detaliilor care au dus la această situație.

Pentru înțelegerea situației actuale a minorității românești din Bugeac mai sunt necesare câteva precizări referitoare la teoria „moldovenismului“. Până în anul 1924 existența „limbii moldovenești“ nu a fost pusă sub nici o formă în discuție. Au existat de-a lungul timpului referiri la „limba moldovenească“ drept limbă vorbită de locuitorii statului medieval Moldova, însă aproape de fiecare dată autorii subliniau că este identică cu limba vorbită de românii din Valahia sau Transilvania, toate aceste provincii istorice alcătuind România de azi. Până în anul 1924 nu a fost negată unitatea limbii române – însă în acest an Uniunea Sovietică a înființat Republica Autonomă Socialistă Sovietică Moldovenească (RASSM) în stânga Nistrului având ca scop dezmembrarea și sovietizarea României. În RASSM a fost pus în circulație termenul de „limbă moldovenească“ și concluzia existenței unei etnii „moldovenești“ separată de cea românească. În mod paradoxal, inventatorii „moldovenismului“ au fost uciși în timpul epurărilor staliniste, dar sistemul sovietic a continuat să promoveze prin toate mijloacele această teorie. După ocuparea Basarabiei de către Uniunea Sovietică, teoria moldovenismului a devenit dogmă de stat, iar cei care au încercat să o combată au fost supuși represiunilor. Pe tot parcursul existenței Uniunii Sovietice lingviștii occidentali au negat existența unei „limbi moldovenești“ diferite de limba română. În mod paradoxal, s-au găsit și lingviști sovietici care să respingă existența „limbii moldovenești“ - totuși aceasta a fost păstrat ca un instrument politic destinat menținerii diferențelor între românii din Basarabia ocupată de sovietici și românii din România. Teoria a fost menținută de autoritățile ucrainene și după anul 1991 deoarece

este extrem de convenabilă despărţirea minorităţii româneşti din Ucraina în două facţiuni. La recensământul din anul 2001 în Ucraina au fost înregistraţi 275.000 de moldoveni și 151.000 de români. Dacă ar exista o singură etnie ar fi vorba de aproape jumătate de milion de români – sau „moldoveni", ceea ce ar sui această minoritate pe locul al doilea în Ucraina, imediat după minoritatea rusă. Însă în condiţiile împărţirii români-moldoveni, aceste două etnii trec pe locurile trei și șapte. În cele două săptămâni petrecute în Bugeac nu am avut nevoie de translator, ne-am descurcat perfect vorbind doar limba română, fiind înţeleși și înţelegându-ne cu oricine.

În prezent în Bugeac trăiesc aproape 124.000 de etnici români desemnaţi de autorităţile ucrainene drept „moldoveni" care se confruntă cu o acţiune violentă de deznaţionalizare pusă în practică de statul ucrainean. În ciuda tuturor legilor interne și a angajamentelor internaţionale ale Ucrainei, nici unul din drepturile românilor din Bugeac nu este respectat.

Mass-media, educaţia și libertatea religioasă

Mass-media în limba română din Ucraina are o reprezentare destul de bogată - însă se confruntă cu numeroase probleme, cea mai mare dintre acestea fiind finanţarea publicaţiilor - din această cauză multe reviste sau ziare având apariţii neregulate. Necesitatea înregistrării la autorităţile locale a publicaţiilor scrise generează și ingerinţe din partea autorităţilor ucrainene. Printre publicaţiile care apar la Cernăuţi în limba română se numără: ziarele „Concordia", „Zorile Bucovinei"; ziare cu apariţie neregulată „Junimea" și „Arcașul", revista pentru copii „Făgurel", almanahul cultural-literar „Ţara Fagilor", revista trimestrială „Septentrion literar", ziarul „Libertatea cuvântului", ziarul „Clopotul Bucovinei".

Pe lângă bogăția publicațiilor de limbă română din regiunea Cernăuți, în regiunea Odesa presa de limbă română este practic inexistentă. Aici există în prezent doar săptămânalul „Luceafărul“ de patru pagini, editat în „limba moldovenească“ la Odesa. Finanțat din fondurile regiunii și condus de fostul viceguvernator Anatol Fetescu, săptămânalul „Luceafărul“ este distribuit gratuit românilor din Bugeac tocmai pentru că promovează teoria moldovenistă. Mai există o emisiune radio săptămânală de o oră care difuzează muzică populară „moldovenească“ și o altă emisiune televizată locală de jumătate de oră pe săptămână care se află de asemenea sub influența „moldovenizatoare“ a autorităților ucrainene.

O altă publicație destinată românilor din regiunea Odesa a fost revista „Concordia“, editată cu sprijinul comunității românești din Bucovina. Finanțată de autoritățile ucrainene prin programul de sprijinire a minorităților naționale, revista Concordia a dispărut deoarece redactorii ei nu au vrut să o editeze în „limba moldovenească“. Revistei Concordia i s-a micșorat treptat finanțarea acordată de Departamentul pentru Minorități din cadrul Ministerului Justiției de la Kiev: de la 12 pagini cu un tiraj de 15.000 de exemplare, în urma unor reduceri consecutive a bugetului, revista Concordia a ajuns la 4 pagini și un tiraj de 1.500 de exemplare. Revistei Concordia i-a fost retrasă în cursul anului 2009 finanțarea deoarece a refuzat să apară în limba moldovenească - ceea ce confirmă intențiile autorităților ucrainene de deznaționalizare a românilor din regiunea Odesa.

În regiunea Odesa activează mai multe asociații ale românilor, însă toate se confruntă cu ostilitatea autorităților ucrainene. „Asociația Național-Culturală Basarabia“ din regiunea Odesa a intenționat să înființeze un Centru Regional Odesa pentru Cultura Românească. Demersurile pentru înființarea acestui centru au fost demarate încă din anul 2005 însă până în prezent Comisia Permanentă în domeniile legalității, ordinii juridice, drepturilor cetățenilor și relațiilor internaționale a Consiliului Regional Odesa a respins cererea înaintată de conducătorii ansamblului în colaborare cu

reprezentanții Uniunii Interregionale Comunitatea Românească din Ucraina, constatând ca fiind inutilă înființarea unui centru cultural al românilor din sudul Basarabiei.

Prin Tratatul încheiat între România și Ucraina în 1997, a fost constituită o comisie mixtă interguvernamentală de cooperare pe problemele minorităților care ar trebui să se întrunească anual, însă din 1998 până în 2008 au avut loc doar cinci reuniuni ale acestei comisii. În anul 2008 s-a luat decizia activării acestei comisii și a realizării unei monitorizări. Primul pas a fost făcut în anul 2009: echipa de monitorizare din partea României a sosit în regiunea Odesa și monitorizarea s-a terminat în doar câteva ore. Oficialii ucraineni au susținut în permanență că în regiune se vorbește „limba moldovenească“ și au cerut localnicilor să nu cumva să spună că vorbesc românește. Drept urmare întregul proces de monitorizare a fost blocat.

Fostul președintele Ucrainei Viktor Iușcenko recunoștea oficial pe 23 octombrie 2009 că situația respectării drepturilor minorităților naționale nu este cea mai bună. Astfel, președintele Iușcenko s-a declarat îngrijorat de situația asigurării necesităților cultural-educaționale ale minorităților naționale din Ucraina, într-o scrisoare adresată premierului Iulia Timoșenko, scrisoare care a fost publicată pe pagina electronică a Președinției Ucrainei. „Provoacă îngrijorare profundă situația asigurării necesităților cultural-educaționale ale minorităților naționale din Ucraina, ceea ce este demonstrat de numărul mare de scrisori pe care le primesc de la cetățeni și de la societatea civilă. Cheltuielile bugetare, prevăzute în acest an pentru susținerea etniilor din Ucraina de către Ministerul Culturii și Turismului al Ucrainei și de Comitetul de Stat pentru Minorități și Religii al Ucrainei, au fost reduse de zece ori în comparație cu anii precedenți. În aceste condiții, nici mijloacele prevăzute nu sunt alocate integral“ - susține Iușcenko în scrisoarea adresată premierului Timoșenko. Șeful statului ucrainean se declara convins că politica de stat în domeniul relațiilor interetnice nu trebuie să fie afectată de situația financiar-economică dificilă și a apreciat că instituțiile

de stat trebuie să aibă posibilități reale de a reacționa la provocările privind prevenirea conflictelor etno-politice.

Relația dintre România și Ucraina în cursul anului 2009 a fost una dificilă, ceea ce a afectat și situația comunității românești din Ucraina. În luna februarie 2009, Curtea Internațională de Justiție de la Haga a hotărât în favoarea României în cadrul procesului privind delimitarea zonelor economice din Marea Neagră, ceea ce a provocat o serie de articole anti-românești în presa ucraineană. Un alt eveniment s-a petrecut în luna martie 2009, când în urma unui scandal de spionaj au fost expulzați doi diplomați de la Ambasada Ucrainei din România, în replică fiind expulzați doi diplomați români de la Consulatul din Cernăuți.

Pe 7 mai 2009 Boris Tarasiuk, fost ministru de Externe al Ucrainei, în prezent președinte al Comisiei pentru Integrare Europeană de la Kiev s-a aflat într-o vizită la București, prilej cu care a lansat o serie de acuzații la adresa României în ceea ce privește respectarea drepturilor minorităților. „Datele pe care le cunosc eu sunt în favoarea Ucrainei, nu a României. Dacă cineva dorește să dovedescă contrariul, să prezinte fapte. Fapt este însă că există un singur liceu ucrainean în România și 92 de școli de limbă română în Ucraina, cu mai mult de 22.000 de copii învățând în română, în timp ce numai 260 de elevi învață în ucraineană în România. Românii din Ucraina se bucură și de biblioteci, ansambluri folclorice, de radio în limba română și alte astfel de facilități de care ucrainenii din România nu se bucură. Există numai de două ori și jumătate mai mulți români în Ucraina decât ucraineni în România, dar acest raport este incomparabil cu cele 92 de școli românești față de un singur liceu ucrainean“, a argumentat Boris Tarasiuk. Informațiile prezentate de oficialul ucrainean la București au fost contrazise în totalitate prin ceea ce am găsit în regiunea Odesa. Școlile românești sunt pe cale de dispariție, bibliotecile conțin doar cărți în limba rusă sau ucraineană, iar ansamblurile folclorice ale românilor își desfășoară activitatea în clădiri care stau să se surpe.

Manifestările anti-românești din Ucraina sunt extrem de frecvente în mass-media și pot fi găsite inclusiv la cel mai înalt nivel politic. Astfel, în luna aprilie 2009 la o reuniune pe tema agriculturii, președintele ucrainean Viktor Iușcenko l-a apostrofat pe un subaltern stângaci cu apelativul „Măi, moldovene!“, căruia i-a dat un evident sens peiorativ. Imaginile video prezentate la postul de televiziune STB îl arată pe Iușcenko cerându-i cuiva să regleze o imagine proiectată pe un ecran. În loc să reducă imaginea, cineva din stafful tehnic a mutat ecranul, ceea ce l-a făcut pe președinte să-l apostrofeze: „Măi, moldovene!“. Atașarea unui sens negativ unei denumiri a poporului român nu a rămas nesancționată la nivel internațional: la summitul de la Praga al Parteneriatului Estic, președintele Comisiei împotriva rasismului și intoleranței a Consiliului Europei, Eva Smith Asmussen, a calificat cuvintele președintelui ucrainean drept jignitoare. „Cred că politicienii trebuie să fie extrem de atenți în declarațiile pe care le fac. Este un lucru inadmisibil nu doar pentru un șef de stat, ci pentru orice cetățean chiar și în viața de zi cu zi. Iar în ceea ce-l privește pe un președinte, acesta trebuie să calculeze întotdeauna consecințele pe care le poate genera o anumită frază. Și bineînțeles că asemenea expresii nu fac bine imaginii unui șef de stat, sunt jignitoare“, a declarat Eva Smith Asmussen. Ulterior, președintele ucrainean a calificat incidentul drept o glumă nereușită.

În replică la declararea persona non grata în România a doi diplomați ucraineni implicați într-o afacere de spionaj și retrași de la posturile lor din Ambasada Ucrainei la București, autoritățile ucrainene au decis să expulzeze doi diplomați români - atașatul militar colonel Radu Filip și secretarul Consulatului general al României din Cernăuți, Iustinian Focșa - motivându-și hotărârea prin faptul că aceștia ar fi comis „acțiuni de natură să prejudicieze securitatea Ucrainei“, după cum informa pe 6 martie publicația online Ukrainskaia Pravda, citând o sursă apropiată de Ministerul Afacerilor Externe ucrainean. Diplomații români ar fi „depus eforturi vizând diseminarea

sentimentelor unioniste și separatiste în mediul vorbitor de limbă română din Ucraina“ susținea sursa ziarului Ukrainskaia Pravda.

Aceeași sursă apropiată cercurilor diplomatice de la Kiev a afirmat că România a înregistrat la Parlamentul European un proiect de rezoluție care să asigure dreptul persoanelor care fac parte din minoritatea română să studieze în limba română în Ucraina. „În regiunile din sud-vestul Ucrainei, oficialii de la București - prin intermediul instituțiilor consulare și al organizațiilor neguvernamentale și publice - formează în mod activ o gândire publică proromânească și sentimente separatiste.“ - conform interpretării date de sursa diplomatică a ziarului Ukrainskaia Pravda acțiunile de sprijinire a comunității românești de către diplomații români normale în orice țară semnatară a Convenției cadru pentru Protecția Minorităților constituie o amenințare la adresa statului ucrainean.

În ciuda faptului că nu există nici un fel de pretenții teritoriale din partea României față de Ucraina, totuși presa ucraineană continuă să agite pericolul unei eventuale agresiuni românești. Acest pericol este evocat de mass-media de la Kiev ori de câte ori este adus în discuție subiectul respectării drepturilor minorității românești din Ucraina, ceea ce este de natură să inducă în cadrul opiniei publice ucrainene o atitudine negativă față de minoritatea română.

Libertatea religioasă a minorității române din Ucraina și modul în care este respectată de autoritățile ucrainene poate fi văzută din cele întâmplate cu parohia din satul Hagi Curda. Biserica din acest sat a fost demolată în perioada sovietică și abia în 1995, după mari eforturi, s-a reușit reînființarea parohiei din localitate sub oblăduirea Mitropoliei Basarabiei, afiliată Patriarhiei Române. Epitrop este Vasile Iordăchescu, iar preot a fost numit pr. Anatol Cristea. Autoritățile ucrainene n-au recunoscut parohia pe motiv că Mitropolia Basarabiei nu era autorizată de guvernul Republicii Moldova. La 26 martie 2003, Administrația regională de Stat din Odesa a recunoscut singura parohie românească din Ucraina. În urma amenințărilor la adresa

familiei sale, preotul Anatol Cristea a plecat din sat în 2005, în locul său fiind numit preotul Nicolae Asargiu. La sfârșitul anului 2005, preotul Nicolae Asargiu a fost expulzat din Ucraina, în locul lui sosind Anatolie Curtev. De-a lungul timpului, biserica a fost vandalizată de mai multe ori, iar enoriașii maltratați: 17 iunie 2003 - enoriașii bisericii au fost bătuți, 21 iulie 2003 - preotul a fost legat de o mașină și amenintat că va fi târât până va muri, 6 iulie 2004 - ușa bisericii a fost spartă, mobilierul a fost distrus, icoanele și podeaua au fost stropite cu motorină, iar mașina părintelui Cristea incendiată, 9 mai 2005 - li s-a interzis enoriașilor să intre în cimitir, iar preotul a fost bătut, 9 aprilie 2006 - preotul a fost bătut de mai multe persoane neidentificate în gara din orașul Ismail, mai 2006 - înaintea slujbei de Înviere, niște indivizi necunoscuți au pătruns în biserica și au împrăștiat gaze lacrimogene, alungându-i astfel pe enoriașii din parohie, 18 iunie 2006 - casa părintelui Curtev a fost atacată de trei indivizi mascați, i s-au spart geamurile, indivizii amenințând că o vor incendia. Pentru nici una dintre toate aceste agresiuni nu au fost identificați sau pedepsiți făptașii de către autoritățile ucrainene. Orice altă inițiativă de deschidere a unei biserici supuse Patriarhiei de la București în care să se slujească în limba română va fi astfel influențată de evenimentele de la Hagi Curda.

În conformitate cu prevederile Constituției sale, Ucraina este un stat democratic de drept (art.l), în care statul contribuie la consolidarea și dezvoltarea națiunii ucrainene, precum și la dezvoltarea specificului etnic, cultural, a limbii și religiilor tuturor popoarelor și minorităților naționale autohtone (art. 11). În Ucraina folosirea limbilor materne ale minorităților naționale este garantată de Constituție și este prevăzută în legi speciale, prin care se garantează dezvoltarea liberă, folosirea și apărarea limbilor tuturor minorităților naționale din Ucraina (art. 10). După admiterea Ucrainei în Consiliul Europei, statul ucrainean și-a asumat angajamentul de a semna și a ratifica Convenția-cadru cu privire la protecția minorităților naționale precum și Carta europeană a limbilor regionale și minoritare.

Art. 53 al Constituției Ucrainei garantează cetățenilor care aparțin minorităților naționale dreptul la învățământ în limba maternă sau la studierea limbii materne în școlile de stat și comunale sau prin intermediul societăților național-culturale. În același timp, p. 3 al art. 119 al Constituției Ucrainei prevede că administrațiile locale de stat asigură: îndeplinirea programelor de stat și regionale de dezvoltare social-economică și culturală, programul de protecție a mediului înconjurător, iar în locurile populate compact de popoarele și minoritățile băștinașe - și a programelor de dezvoltare cultural-națională a lor. Acest lucru este confirmat direct sau indirect de către Constituția Ucrainei, Declarația drepturilor minorităților naționale din Ucraina, Legile cu privire la limbile minorităților naționale din Ucraina, Concluzia nr. 190 (1995) referitor la admiterea Ucrainei în Consiliul Europei, Recomandarea Adunării Parlamentare a CE nr. 1201 (1993), Convenția-cadru cu privire la protecția minorităților naționale, Carta europeană a limbilor regionale și minoritare, precum și art. 13 al Tratatului de bază între Ucraina și România. Toate acestea acordă românilor din Ucraina dreptul să studieze în limba maternă, inclusiv la nivel universitar.

Din punct de vedere legislativ totul arată minunat. Însă istoria ultimilor 60 de ani arată o tendință cât se poate de clară de eliminare totală a învățământului în limba română în regiunea Odesa. În anul 1944, după preluarea acestui teritoriu de către Uniunea Sovietică, în regiune existau 62 de școli cu predare în limba română. În anul 1991, data la care Ucraina a devenit independentă, mai existau doar 21 de școli cu predare integrală sau parțială în limba română. Acestea erau împărțite astfel: în 16 școli cursurile erau predate integral în română, două școli aveau cursurile mixte româno-ruse și restul de trei școli aveau ca obiect de studiu facultativ limba și literatura română. În anul 1996, când a fost adoptată Constituția Ucrainei, din cele 21 de școli doar 13 mai erau cu predare integrală în limba română, 4 școli erau deja școli mixte și 4 cu studierea limbii și literaturii ca obiect facultativ, acesta fiind limitat la o singură oră pe săptămână, chiar mai puțin decât pentru limbile străine.

În anul 2002, din cele 21 de școli în care se preda limba română au mai rămas doar 18: în nouă școli se preda integral în limba română (174 de clase), restul de nouă școli având predare mixtă, româno-rusă sau româno-ucraineană. În anul 2006 în regiunea Odesa mai funcționau doar 8 școli cu predare integrală în limba română, restul de 10 școli mixte având și clase românești (numite moldovenești). Situația s-a schimbat din nou în anul 2008: au mai rămas doar 6 școli cu predare integrală în limba maternă, crescând în schimb numărul școlilor cu predare mixtă la 12. De la cele 62 de școli cu predare în limba română de la începutul perioadei sovietice s-a ajuns la doar 6 școli în 60 de ani. De la independența Ucrainei, din anul 1991, din cele 16 școli cu predare integrală în limba română s-a ajuns la 6 școli. Tot în perioada guvernării ucrainene pe baza unei Constituții și a unei legislații care permite învățământul în limba maternă, școlile cu predare mixtă au cunoscut o evoluție interesantă: în anul 1991 erau în număr de cinci, în 1996 au scăzut la patru (una dintre ele renunțând la clasele în limba română), în anul 2002 numărul lor a crescut la nouă (reducându-se numărul școlilor cu predare exclusivă în limba română), în anul 2006 numărul lor a crescut din nou la 10, urmând o nouă creștere a numărului lor la 12 în anul 2008.

Urmărind aceste cifre și modificarea lor în decursul a aproape 20 de ani de la independența Ucrainei ni se dezvăluie strategia autorităților ucrainene cu privire la învățământul în limba română din regiunea Odesa: transformarea școlilor românești în școli mixte într-o primă fază, urmând transformarea lor în școli cu predare exlusivă în limba rusă sau ucraineană, limba română devenind obiect de studiu facultativ. Legislația ucraineană cu privire la protejarea dreptului minorităților naționale de a învăța în limba maternă se dovedește a fi o grămadă de hârtii fără nici o importanță: numărul școlilor cu predare în limba română scade de la an la an. Rezultatele acestei atitudini sunt absolut distrugătoare pentru minoritatea românească din Ucraina, în conformitate cu rezultatele ultimului recensământ din decembrie 2001 mediile

persoanelor cu studii superioare din această țară erau următoarele: 10,5 la sută din ucraineni, 10,81% polonezi, 8,92% bulgari. Prin comparație, în regiunea Odesa doar 3,87% dintre persoanele de etnie română aveau studii superioare. Dacă în perioada sovietică intelectualii români au fost executați sau deportați, Ucraina aplică în prezent o strategie perfidă de blocare a accesului la educație pentru minoritatea românească, lipsind această comunitate de lideri politici și intelectuali.

Limitarea dreptului la educație în limba maternă nu se face doar prin diminuarea numărului școlilor în care se predă în limba română, ci și prin măsuri administrative care reduc numărul orelor și cel al obiectelor de studiu care pot fi predate în limba română. Astfel, în cursul anului 2008 Ministerul învățământului de la Kiev a emis Dispoziția nr. 461 din 26 mai 2008 cu privire la întărirea programului pentru îmbunătățirea studierii limbii ucrainene în școlile de cultură generală cu predare în limba minorităților naționale pe anii 2008-2011 și a Ordinului cu numărul 496 din 3 iunie 2008 cu privire la confirmarea Instrucțiunii pentru completarea jurnalelor de clasă pentru clasele 5-11 ale instituțiilor de învățământ. Inovațiile acestor reglementări constau în următoarele: de la 1 septembrie 2008 a fost mărit numărul de ore la studierea limbii ucrainene ceea ce duce la reducere numărului de ore cu predare în limba română; în clasele a 10-a din școlile cu predare în limba română se introduce studierea istoriei Ucrainei și matematicii în limba ucraineană; în clasele de a 5-a se va introduce predarea în două limbi a Istoriei Ucrainei, iar din anii viitori și predarea geografiei, matematicii, educatiei fizice.

Reprezentanții Uniunii Interregionale Comunitatea românilor din Ucraina Vasile Tărâțeanu și Aurica Bojescu au sintetizat în iunie 2008 mijloacele folosite de guvernul Ucrainei pentru reducerea numărului școlilor și orelor cu predare în limba română:

- deschiderea claselor ucrainene în școlile cu predare în limba română cu scopul desființării acestora din interior

- numirea în fruntea școlilor cu predare în limba română a unor directori care

nu cunosc limba maternă a copiilor pe care îi instruiesc;

-predarea forţată a unor obiecte din programul şcolar („Geografia Ucrainei“, „Istoria Ucrainei“, „Educaţia fizică“, „Educaţia patriotică“, „Ucrainologia“) în limba ucraineană, duce la îngustarea sferei de funcţionare a limbii materne în şcoli;

- introducerea cursului integrat „Literatura română-literatura universală“, lucru ce nu s-a întâmplat şi în şcolile ucrainene, în urma căruia s-a redus considerabil volumul de predare a literaturii naţionale cu zeci de ore pe săptămână (în şcolile ucrainene literatura universală se predă aparte de literatura ucraineană);

- menţinerea lipsei de manuale în limba română la diverse obiecte pentru a forţa trecerea predării obiectelor („Istoria Ucrainei“, „Geografia Ucrainei“, „Ucrainologia“, etc) în limba ucraineană;

- editarea de manuale cu un nivel didactic şi ştiinţific redus. În unele manuale, cum este, de exemplu“Eu şi Ucraina“, sunt omişi românii ca populaţie autohtonă în Ucraina, deşi ei reprezintă un segment important de populaţie, depăşind numeric alte etnii care sunt enumerate în manual;

- în cuvântările sale, când vorbeşte despre naţionalităţile conlocuitoare în Ucraina, chiar şi preşedintele Ucrainei, îi omite pe români, enumerându-i doar pe unguri, polonezi, bulgari, ruşi, ţigani, evrei;

- scrierea documentaţiei, orarelor şi jurnalelor de clasă, programelor de lucru, protocoalelor etc. agitaţia extraşcolară şi instructivă, diversele concursuri profesionale se desfăşoară în limba ucraineană, reducându-se şi mai mult caracterul de şcoală naţională;

- anularea examenelor de absolvire şi de admitere la limba română în instituţiile de învăţământ superior şi la cele medii de specialitate;

- înlocuirea examenului de admitere la limba română cu cel de limba ucraineană la specialitatea: învăţător pentru clasele primare pentru şcolile cu limba română de predare a obiectelor;

În ciuda apelurilor asociațiilor românești din Ucraina, autoritățile de la Kiev nu numai că nu au revenit asupra acestor decizii, însă în cursul anului 2009 au continuat să restrângă dreptul de folosire a limbii române în școli. Astfel, în cursul anului 2009 au fost promovate noi decizii care anulează în școlile minorităților naționale examenele de absolvire în limba maternă, acestea fiind înlocuite cu examene în limba ucraineană. Această măsură va anula motivația de a învăța în limba maternă și va duce la asimilarea rapidă a elevilor români din Ucraina. Deputatul în Parlamentul Ucrainei Ion Popescu a declarat, că de când a devenit ministru al învățământului Ivan Vacarciuc a fost declanșat un proces de asimilare a minorităților naționale prin intermediul școlilor. Ion Popescu a afirmat referitor la noile măsuri următoarele: „În primul rând, în art.24 al Constituției Ucrainei se spune că sunt interzise discriminări sau privilegii după principii de limbă, apartenență etnică, etc. Reeșind din aceasta, copiii - reprezentanți ai minorităților naționale, care studiază in limba maternă au dreptul să susțină examene și teste atât la absolvire cât și la intrare la facultate în limba în care și-au făcut studiile. În al doilea rând, conform p.3 art.22 al Constituției Ucrainei la adoptarea noilor legi nu se permite îngustare conținutului și volumului de drepturi deja existente. De aceea nici actele normative ale instituțiilor (precum ordinile Ministrului învățământului) nu pot să micșoreze volumul de drepturi deja existente. Și cel mai important e că Ucraina devenind un stat independent a adoptat Declarația de drepturi a naționalităților Ucrainei, în care se spune clar despre drepturile lingvistice a minorităților naționale, inclusiv dreptul la învățământ în limba maternă. De aceea, ce intreprinde guvernul de azi în acest domeniu este îndreptat contra acestei Declarații, contra normelor constituționale și totodată contra normelor internaționale și a obligațiunilor asumate de Ucraina prin semnarea Cartei Europene cu privire la limbile regionale și minoritare, Convenției Cadru de protecție a minorităților naționale, Recomandărilor 1201 a Consiliului Europei“.

Situația generală a învățământului în limba română din Ucraina este caracterizată de președintele Fundației Casa Limbii române din Cernăuți Vasile Tărâțeanu cu următoarele cuvinte: „În anii totalitarismului comunist, în școlile naționale, toate materiile școlare se predau în limba maternă a elevilor, în afară de două obiecte: limba de stat și limba străină. Acum, în școlile noastre, în afară de limba și literatura ucraineană și limba străină, încă vreo cinci materii sunt predate în limba ucraineană. Situația școlilor românești este mai rea decât în perioada fostei URSS. Dacă lucrurile continuă după cum vor guvernanții, mâine-poimâine vom studia și limba română prin intermediul limbii... ucrainene. Acum, candidații care vor să devină profesori de română sau învățători la clasele primare pentru școlile cu predarea materiilor în limba română, în loc să dea examen de absolvire și de admitere la specialitatea aleasă, adică la limba și literatura română, sunt obligați să susțină examenele în limba ucraineană“.

Metoda scoaterii limbii române din circuitul educațional prin introducerea „limbii moldovenești“ facultative este una dintre cele mai perverse metode găsite de autoritățile ucrainene. Programa „limbii moldovenești“ din anul 2005 constituie cea mai bună dovadă a acestei afirmații. Astfel „limba moldovenească“ este predată într-un număr de 70 de ore anual, însă în cursul acestor 70 de ore sunt studiați vreme de 20 de ore autori ruși și autori din literatura internațională – ceea ce elimină practic studierea limbii materne.

În încheiere: situația învățământului în limba română în regiunea Odesa este una dramatică. Autoritățile ucrainene au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a bloca desfășurarea învățământului în limba română: a fost redus numărul școlilor, a fost redus numărul orelor, cei care studiază în limba română nu au unde să își continue studiile. Urmarea acestei atitudini: deznaționalizarea comunității românești din regiunea Odesa.

Reni

Am trecut în Ucraina prin vama Galaţi – Giurgiuleşti – Reni. La Giurgiuleşti am fost întâmpinaţi de un tun cu ţeava îndreptată spre România şi inscripţia „Nimeni nu-i uitat. Nimic nu se uită". Operă a regimului comunist din Republica Moldova, fără îndoială. Dacă ar fi fost ridicat în perioada sovietică cu siguranţă nu ar fi purtat o inscripţie în limba română, mai degrabă ar fi fost în limba rusă. Oricum, extrem de interesantă mutaţia aceasta de la sovietici la noii comunişti a monumentelor militare care ameninţă Occidentul. Toate republicile foste sovietice sunt pline de tunuri şi tancuri cu ţevile îndreptate spre inamic, spre Occident adică. Cătălin nu mai văzuse aşa ceva, un fel de permanentă declaraţie de război împotriva valorilor occidentale. Vama ucraineană o trecem după ceva discuţii. Vameşii ucraineni sunt mai degrabă interesaţi de maşina noastră, cât de nouă este, ce serie de şasiu are. Aflu chiar că că seria de şasiu este trecută în două locuri la maşina mea. Mai târziu aveam să aflăm că în Ucraina înfloreşte comerţul cu maşini furate, aşa că sunt foarte stricte controalele de la graniţă.

Tunul aţintit spre România

A doua chestiune: trebuie să declarăm unde mergem și unde o să dormim. Dăm o adresă din Odesa și ieșim din vamă. Cătălin este foarte surprins de interdicția de a introduce cărți în limba română în Ucraina, așa cum ne avertizase pagina electronică a Ministerului Afacerilor Externe de la București. Era curios ce s-ar fi întâmplat dacă vameșii ucraineni ne verificau bagajele și găseau în geanta lui un volum de Octavian Paler: ne-ar fi oprit să intrăm în Ucraina? Ne-ar fi obligat să aruncăm cartea? De fapt problema este de altă natură: Guvernul Ucrainei încearcă să controleze informația publică, mai ales pe chestiuni sensibile cum este cea a minorităților naționale. Orice carte care ar susține că în regiunea Odesa trăiesc români care vorbesc limba română trebuie oprită la graniță. La Ministerul ucrainean de Externe există o comisie care verifică importurile de cărți și modul în care acestea se conformează teoriilor ucrainene cu privire la etniile locuitoare. Cu alte cuvinte: cenzură! Libertatea cuvântului, libertatea circulației ideilor, toate sunt vorbe în vânt, există în legi, dar nu sunt aplicate.

După ce ieșim din vamă parcurgem cei câțiva kilometri până în orașul Reni. Chiar la intrarea în localitate ne întâmpină niște cratere incredibile în șosea, semn al drumurilor dificile pe care aveam să le înfruntăm. Orașul este mic și sărac. Cu doar 19.000 de locuitori, dintre care jumătate sunt români, orașul Reni suferă în mod vizibil din cauza permanentei crize economice de la disoluția Uniunii Sovietice.

Orașul Reni a fost martorul unui eveniment mai puțin obișnuit în noaptea de 28 spre 29 iunie 2010: statuia lui Lenin din parcul central a fost distrusă de persoane necunoscute. Statuia lui Lenin a fost legată cu odgoane și doborâtă, iar pe soclu au mai rămas doar picioarele. Deși se afla la doar o sută de metri de comisariatul raional de poliție din Reni, monumentul nu a putut fi salvat de forțele de ordine. Concluzia a venit rapid de la Kiev: de vină pentru distrugerea monumentului lui Lenin din orașul Reni sunt „naționaliștii moldo-români". Deputatul Evgheni Țarkov de la Kiev a declarat în presa locală că „dacă aceste persoane nu se vor autodenunța,

îi vom descoperi și vom proceda cu ei așa cum știm noi". Declarație interesantă din partea unui parlamentar care face apel la măsuri extrajudiciare împotriva „naționaliștilor moldo-români". Un fel de instigare la ură interetnică, dar așa ceva constituie o chestiune curentă în regiunea Odesa, unde românii sunt întotdeauna de vină. De la localnicii din Reni aveam să aflăm că monumentul a fost dărâmat de niște ruși beți, care s-au gândit să facă o glumă publică după un chef monstru. Poliția care anchetează dărâmarea lui Lenin de la Reni știe foarte bine cine a făcut acest gest, însă preferă să nu ducă la bun sfârșit ancheta. Dacă ar fi sancționați adevărații făptași nu ar mai putea fi posibilă întreținerea zvonurilor despre „naționaliștii moldo-români".

În fața catedralei din Reni aveam să descoperim un prim semn al existenței românilor: monumentul eroilor din Primul Război Mondial. Este singurul loc public din acest oraș unde se scrie în limba română, deși proporția etnicilor români și legile ucrainene ar permite existența inscripțiilor publice bilingve. Însă așa ceva este de neimaginat în regiunea Odesa, unde orice urmă românească trebuie ascunsă sau distrusă.

Frecăței - Limanskoe

Satul Limanskoe este următoarea noastră destinație. Pe numele său românesc Frecăței, satul se găsește pe malul lacului Cahul, la aproximativ paisprezece kilometri de orașul Reni. Ca de obicei, suntem avertizați că drumul spre Frecăței este prost și să avem grijă la gropi. Totodată mai aflăm ceva interesant: drumul spre Frecăței este cel păstrat din perioada interbelică - de pe „vremea românilor". După ce ieșim din Anadol dăm de drumul de pe „vremea românilor" o șosea cu piatră cubică într-o stare excelentă la aproape un secol de la construirea ei. Peticită ici și colo cu asfalt modern, șoseaua pietruită ne poartă peste niște dealuri line până la intrarea în sat,

unde un stâlp de beton din perioada sovietică ne informează că am ajuns în Limanskoe. Limanskoe-Limanske, hărţile şi indicatoarele nu sunt consecvente, oamenii pronunţă fiecare cum crede mai bine, în orice caz satul a purtat numele de Frecăţei până în anul 1947, când puterea sovietică şi-a început opera de transformare a regiunii.

Şoseaua „de pe vremea românilor“ spre Frecăţei

Un sat prăfuit, cu multe case de pământ sărăcăcioase însă bine întreţinute, zugrăvite proaspăt în veşnicul albastru cu care sunt vopsite casele din această regiune. În Frecăţei există două şcoli: cea veche, construită în anii ‘60 şi cea nouă, dată în folosinţă în anul 2002. Şcoala este închisă, nu am putut să vedem cum arată pe dinăuntru, însă pe dinafară nu există nici o inscripţie în româneşte, doar în ucraineană. La şcoala din Frecăţei învaţă aproximativ 400 de elevi împărţiţi în 20 de clase. În anul 2007 erau înregistrate 16 clase cu predare în limba maternă şi 4 clase

cu predare în limba rusă. Între timp situația s-a schimbat: pentru fiecare an de studiu există câte o clasă cu predare în limba maternă și una cu predare în limba rusă. Presiunile guvernamentale din ultimii ani au dat rezultate: numărul claselor cu predare în limba română a scăzut dramatic în doar câțiva ani. Începând cu anul 2000 a fost introdusă prin ordin ministerial în toate școlile obligatoriu limba ucraineană, din 2008 numărul orelor predate în această limbă a crescut exponențial. Un alt ordin ministerial a interzis examenul de admitere la facultate în limba maternă. Toate aceste măsuri au descurajat părinții și elevii să mai ceară clase cu predare în limba maternă. La ce facultate poți să intri dacă nu poți susține examenul de admitere în limba română?

Oamenii din sat aproape că își amintesc cu nostalgie de perioada sovietică din punctul de vedere al limbii române: sovieticii nu desființau clasele de limbă maternă în ritmul în care o fac ucrainienii și în plus cine dorea să studieze în limba română putea să facă acest lucru la Chișinău. Acum a mai rămas în regiune doar facultatea de limbi străine de la Izmail... Bineînțeles, există și posibilitatea urmării unei facultăți în România, cu toate costurile ridicate. Însă autoritățile ucrainene au avut grijă și de acest lucru: de un an de zile nu mai sunt recunoscute în Ucraina diplomele eliberate de instituțiile de învățământ românești. Părinții din Frecăței se plâng că limba română este în pericol: din ce în ce mai puțini copii vor să meargă la clasele de limbă maternă pentru că se tem că nu vor avea ce face cu limba română. În plus există și o tendință a profesorilor de a transforma orele de limbă română în ore facultative. „Nu mai există interes pentru limba noastră..." - ni se plânge un părinte. Înainte de 1992, pe vremea sovieticilor, românii din Frecăței ascultau Radio România și transcriau poeziile românești pe care le auzeau. Acum nu mai există nici un fel de interes pentru poezie la Frecăței. În școala din sat, poetul Mihai Eminescu a fost lăsat de-o-parte. În 2010 a fost organizată o singură manifestare literară la Săptămâna limbilor minoritare în cinstea poetului Grigore Vieru care a fost prezentat poet de limbă „moldovenească".

Întrebăm ce limbă folosesc profesorii în relaţiile cu elevii: „la careuri româna, pentru că ne ocărăsc“, vine răspunsul. În rest? „Mai mult ruseşte.“ Dar ucraineană? „Păi ucraineana n-o ştiu bine nici profesorii care o predau, însă sunt chemaţi în fiecare an la perfecţionare, doar-doar va fi impusă limba ucraineană în regiune.“

Mass-media în limba română este inexistentă. Cu câţiva ani în urmă mai sosea la Frecăţei săptămânalul Concordia, editat la Cernăuţi, însă în ultima perioadă a dispărut aproape cu totul. Radio sau televiziune locală nu există aşa ceva! Noroc că sunt aproape de graniţă şi pot vedea posturile româneşti. Li se aduce însă fără să fi cerut vreodată un săptămânal editat la Odessa în limba „moldovenească“ însă nu le este de prea mare folos.

Dincolo de marginalizarea din ce în ce mai agresivă a limbii române în şcoală şi de lipsa oricăror ziare, reviste sau emisiuni de radio şi televiziune, cea mai mare durere a oamenilor din Frecăţei este lipsa unei biserici. Cândva a existat o biserică veche, mare şi frumoasă, construită în anul 1878. Însă a fost dinamitată în 1980, sub pretext că este o clădire veche. Au venit soldaţi de la o unitate militară din Reni, au pus dinamită şi au explodat-o... povestea este simplă, dar dureroasă. Ca în orice sat românesc, biserica se găsea în centrul satului, lângă şcoală. Acum a rămas din biserică doar o mică troiţă, ascunsă după nişte tufe în spatele şcolii. Pe troiţă a fost redată silueta vechii biserici. Satul Frecăţei a fost martor la o încercare de refacere a bisericii în 1996. Preotul Nicolae Asargiu, originar din satul vecin Anadol, a ales să se supună Mitropoliei Basarabiei de la Chişinău, la rândul ei supuse Patriarhiei de la Bucureşti. Reacţia autorităţilor ucrainene a fost rapidă şi dură: a fost adus în sat un preot rus care ţine de Patriarhia Moscovei, iar preotul Asargiu a fost silit să părăsească satul. În prezent slujbele se ţin în casa parohială construită de Nicolae Asargiu, de către un preot rus din oraşul Reni care vorbeşte o română aproximativă.

Troița din Frecăței pe locul fostei biserici

În sat românii sunt majoritari, aşa ni se spune - „ruşii aveau blocurile şi magazinele lor la calea ferată, nu se amestecau cu noi, cei care au venit la noi au învăţat limba noastră". Activitatea principală în Frecăţei a fost calea ferată, erau foarte mulţi feroviari care trebuiau să aibă grijă de foarte multe transporturi care veneau din România. După căderea Uniunii Sovietice au încetat şi exporturile din România şi calea ferată nu a mai avut foarte mult de lucru, aşa că oamenii au fost daţi afară. Pământurile satului au fost privatizate şi s-a făcut o asociaţie care a fost preluată de ucraineni din Odessa, ei lucrează pământurile şi dau locuitorilor din Frecăţei câte o tonă de grâu pentru 3-4 hectare. Nu este sub nici o formă de ajuns. În sat a mai existat o grădiniţă a asociaţiei agricole unde se preda în limba română însă asociaţia agricolă a fost desfiinţată şi a dispărut şi grădiniţa. Frecăţei este un sat trist: nimic nu funcţionează, nimeni nu este mulţumit. Pentru mulţi copii români singura speranţă este să plece la studii în România. Însă nu prea au de gând să se întoarcă acasă...

Cartal - Orlovka:
Viermi de mătase pe chipurile Sfinţilor

Cartal, sau Orlovka, după cum i-au spus sovieticii. Este un sat nu foarte mare aşezat chiar pe drumul care lega Reni de Odesa, la nici jumătate de oră de mers cu maşina. Ajungi numai dacă ţi-a spus cineva unde e locul, pentru că dacă mergi dinspre Reni spre Odesa nu există nici un indicator, nici în română, nici în ucraineană. Cartal este celebru printre satele locuite de românii din Ucraina prin faptul că oamenii de aici se încăpăţânează să ţină Crăciunul pe stil nou. Adică pe 25 decembrie. Cu toate că slujba este făcută după calendarul bisericii ruse, iar Naşterea Mântuitorului pică în ianuarie. Pe 25 decembrie sătenii se adună pe platoul din faţa bisericii. Cântă colinde româneşti şi sărbătoresc odată cu toată biserica creştină apuseană naşterea Pruncului Sfânt.

Oamenii nu au parte de biserică, pentru că părintele Gheorghe e tare supărat pe enoriași și caută să-i aducă la „calea cea dreaptă“, adică la sărbătorirea Crăciunului pe stil vechi, în ianuarie. „Ce sărăbătoare este aceea care nu este întărită de slujbă?“, ne spune, un pic supărat pe noi, părintele Gheorghe, de fel din Basarabia. Am spus supărat pe noi pentru că suntem români. Și de ce să fie supărat? Pentru că românii au luat cu ei, în opinia părintelui Gheorghe, documentele care vorbeau despre istoria bisericii din sat. „Au luat toatele actele când au plecat, atunci, în ‘41, nu știu să vă spun nimic despre istoria ei, despre momentul în care a fost ridicată sau cine a făcut-o. Cred că găsiți mai multe la București, sau la Galați. Aici, noi nu ști nimic“. Cam asta a fost conversația cu părintele Gheorghe care vorbea foarte bine limba română, dar era stânjenit de prezența noastră. Și deși a venit de acasă într-un suflet să vadă cu ce treburi prin sat, s-a grăbit să se despartă de noi cât mai repede. Biserica din Cartal se afla în plină reconstrucție. Sovieticii au închis-o, după moda vremii, atunci când au inaugurat Casa de cultură. Omul de tip nou, comunistul, nu trebuia să aibă în nici un fel de-a face cu Biserica, el trebuia educat în spirit nou, după manuale roșii.

Pictura mâncată de vreme a bisericii din Cartal

Totuşi, Cartal a avut noroc. Biserica n-a fost fărâmată cu buldozerul şi nici n-a fost aruncată în aer. Clasa muncitoare sovietică a hotărât s-o treacă în patrimoniul colhozului. Astfel că, un timp, pentru că era încăpătoare, a fost folosită ca depozit de grâne. Apoi, a capătat o altă destinaţie, mai nobilă. Fiind spaţioasă şi răcoroasă, biserica a fost transformată într-un imens incubator pentru viermii de mătase. Copii se ocupau, în mod special, de creşterea viermilor sub atenta îndrumare a unui tovarăş cadru didactic. Şi astfel, sfinţii de pe pereţii bisericii au fost daţi, pentru a doua oară, pradă viermilor. Copiii însă au putut admira frumoasele picturi cu scene biblice despre care nu aveau voie să întrebe, iar părinţii nu aveau voie sa vorbească. De sus, din înaltul cupolei Domnul Iisus veghea asupra pionierilor care contribuiau zilnic la producţia de mătase a Republicii Sovietice. Însă, micuţii, vedeau în fiecare zi şi altceva. Inscripţia de brâul cupolei pe care scria, în româneşte: „PACE VOUĂ. FERIŢI-VĂ DE DESFRÂNARE ŞI DE NEDREPTATE“. Trebuie că le-a fost tare greu părinţilor să le explice celor mici cum stă treaba cu desfrânarea şi cu nedreptatea în epoca comunistă în care nu existau probleme care să implice conotaţii sexuale, iar despre nedreptate, aceasta nici nu avea cum să existe în armonioasa societate sovietică. Curios, cu tot mucegaiul care a mâncat pictura, biserica şi-a făcut datoria dincolo de voinţa conducătorilor. Totuşi, atunci când au hotărât să transforme casa lui Dumnezeu în hambar pentru grâne, comuniştii au dat jos clopotul care în urma căzăturii s-a crăpat. Preotul a încercat repararea lui, însă glasul îngerilor nu mai e aşa cum a fost iniţial. De remarcat, că Patriarhia Moscovei pe cât de repede s-a hotărât în anii '60 să desfinţeze Biserica din sat la cererea Partidului Comunist, pe atât de repede s-a decis să pună mâna pe bisericile din Ucriana, extinzându-şi astfel influnţa cu bani şi preoţi de etnie basarabeană educaţi în spiritul insuflat de Patriarhul Alexei al Rusiei.

Cea mai „impozantă“ clădire este şcoala, ridicată în aşa fel de către comunişti încât să ascundă Biserica. O poţi ascunde, o poţi transforma, dar nu o poţi scoate

din mintea și din sufletul oamenilor. Școala este pusă pe cel mai înalt punct din vatra satului. Se vede chiar și din șoseaua principală. Evident, în fața școlii se află cumva mândria localității. Un fel de imagine emblematică a localității. Este vorba de monumentul soldatului sovietic. Înainte de destrămarea URSS avea o flacără care era veșnic aprinsă de la o butelie de gaz, „balon“ cum îi spun localnicii. Acum oamenii se îngrijesc ca monumentul să arate bine. Pe el sunt înscriși sătenii care au murit, sau au luptat în cel de al Doilea Război Mondial. Spre deosebire de monumentul sovietic, cel românesc, ridicat tot în memoria unor eroi, a sătenilor din Cartal care au murit în Primul Război Mondial, se află în paragină. Obeliscul mic, dar mândru, este amplasat în spatele bisericii. Îl vezi greu pentru că este ascuns de crengile unor copaci. Se vede că unii oameni îl mai îngrijesc din când în când, iar alții au încercat în mai multe rânduri vandalizarea lui și este o minune cum e a rezistat. Singurul text păstrat intact este cel din vârful obeliscului și care spune „VOUĂ, EROILOR MORȚI ÎN RĂZBOIUL 1914-1918“. În rest, plăcile de marmură sunt sparte sau găurite, și, câteodată, sunt folosite pe post de afișaj pentru anunțuri scrise în ucraineană despre diverse evenimente din sat. Placa pe care erau trecute numele celor care au inaugurat monumentul a fost spartă – nu trebuia să se mai vadă numele lui Ion Inculeț, președintele Sfatului țării de la Chișinău care a votat în 1918 unirea Basarabiei cu România.

Când am ajuns noi, școala se pregătea de inspecția raională. Adică să-și ia autorizația pentru a primi elevii în noul an școlar. Sunt cu totul opt clase. Până de curând toate erau în limba română. Acum mai există doar două clase în limba „moldovenească“. Școala este cu două niveluri, destul de mare, dar săracă. Prinde în fiecare an o „față“ doar datorită sătenilor inimoși care revopsesc tocăria veche până ce stratele de vopsea se strâng aidoma afișelor publicitare de pe panourile de reclamă. Cândva, în holul de la intrarea în școală, exista un portret al lui Mihai Eminescu. O fotografie cu poetul nepercehe la tinerețe țesută într-un covor tip persan,

o ipostază orginială cum numai la Chișinău se poate face. Potretul a fost mutat în cabinetul de limba și literatura română, într-un colț. În locul lui Eminescu au fost puse ghivece cu flori. Ca să ajungă la Cabinetul de limbă română, elevii trec prin Cabinetul de istorie a Ucrainei. O sală de clasă aranjată, dotată cu material didactic nou în care pereții sunt înțesați cu hatmanii ce-au domnit peste Ucraina de-a lungul câtorva secole de istorie.

Placa vandalizată a monumentului românesc din Cartal

Dacă biserica a renăscut, chiar și sub altă formă, după 1990, nu același lucru se poate spune despre Casa de Cultură. Apărută în anii în care lăcașul de cult a fost închis, tocmai pentru a umple golul din suflete și minți cu minciunile ideologice comuniste, Casa de cultură reprezintă acum locul în care sătenii se adună pentru a urmări spectacole folclorice. Și în Cartal, ca de altfel în aproape toate satele

din sudul Ucrainei locuite de români, Casa de cultură a fost transformată într-o fortăreață în fața expansiunii noii ideologii naționaliste a statului ucrainean, evident în detrimentul unor drepturi fundamentale ale omului într-o Europă a secolului XXI. La Casa de cultură din Cartal activează un ansamblu care a căpătat notorietatea de „popular“, adică cu drept de a concerta în toată regiunea. Ghidul nostru, doamna coregrafă de la Casa de cultură a vrut neapărat să ne arate „Piatra mare“, o dovadă a continuității de viețuire pe aceste meleaguri. „S-au descoperit multe bucați de ceramică. Au venit de la Odessa, de la muzeu, și-au săpat. Săpăturile propriu-zise le-au făcut oamenii din sat plătiți de studenți. Trebuie neapărat să mergeți s-o vedeți. E la câțiva kilometri“, ne-a spus ghidul nostru. Așa că ne-am suit în mașină și-am apucat-o prin hârtoape spre runile cetății celtice Aliobrix. Am avut noroc ca nu plouase sau nu ne-a prins vreun ropot de vară pe acolo, că n-am mai fi ieșit. Ne-am avântat după ghidul nostru care mergea iute pe un scuter ridicând un nor mare de praf fin. Am găsit locul în care săpăturile s-au efectuat pe o surpafață de peste 100 de metri, la o adâncime de aproape doi metri. Multe cioburi și bucăți de unelte de acum câteva mii de ani, însă, în general, ceramică comună. Pe ruinele cetății celtice Aliobrix, romanii au ridicat apoi o puternică fortăreață care domina Dunărea, peste fluviu aflându-se orașul antic Noviodunum, Isaccea de azi. Am plecat de la „Piatra mare“, o ridicătură de pământ care domină valea pe care șerpuiește șoseaua spre Odesa, lăsându-i pe sătenii din Cartal cu mândria că se trag din celți, romani și români și cu lupta pe care o duc pentru ca Domnul Iisus să se nască și la ei pe 25 decembrie.

Satul Nou - Novo Seliskoe

Novo Seliskoe este un sat mare, așezat la loc întins chiar pe drumul care duce la capitala regionala Odesa. Înainte să ajungi la drumul care leagă comunitatea de drumul național, treci magistrala de gaz care vine dinspre Rusia și alimentează sud-estul Europei. În special pe bulgari și pe turci. Știi că te afli în acel loc, pentru că un indicator nevăzut prin părțile noastre te avertizează că pe o distanță de 1000 de metri oprirea este interzisă. Pomenirea magistralei de gaz este importantă deoarece, cum spun sătenii, are legătură cu construcția celei mai impunătoare școli din zona Odesa. Și chiar din Ucraina. Novo Seliskoe este ridicat și el după tipicul satelor sovietice. La intrare colohozul și parcul de utilaje mecanizate, în centrul Dom Culturî, monumentele, primaria, biserica și, un pic mai încolo, școala. Vizita ne-am început-o la Casa de Cultură. Am aflat localizarea ei repede, pentru că cel dintâi om pe care l-am întâlni a înțeles și a răspuns în română. Domnul Vasile Sandu este directorul Casei la puțin timp după ce aceasta a fost deschisă, adică de prin 1975, la câțiva ani după terminarea școlii. Dom Kulturî a fost începută în 1960 și a fost finalizată după zece ani. Are o sală impunătoare de spectacole unde acum se mai „demonstrează“ (susțin) doar reprezentații artistice, în special folclorice. Sala are vreo 650 de locuri și funcționează în regim de avarie din cauza bugetului redus. Ca orice sat în care locuiesc în majoritate moldoveni, există cel puțin un ansamblu folcloric. La Satul Nou funcționează chiar și o școală de muzică, unde nu se predă doar acordeonul, țambalul, vioara sau contrabasul ci și pianul. Directorul școlii de muzică este chiar domnul Sandu. După ce ne-a prezentat sala de concerte, domnul Sandu ne-a dus la etaj pentru a ne arăta biblioteca și cabinetul său. Biroul directorului este, de fapt, o săliță de cinci pe trei metri în care se trei mese și câteva scaune făcut prin anii 70, un acordeon, un seif mare și greu din metal masiv și un televizor de pe vremea telecolorului. Plus alte fotografii, diplome sau cupe câștigate la diverse

concursuri. Domnul Sandu vorbește cu băgare de seama, ca orice român care s-a declarat moldovean la recensământul efectuat de autoritățile ucrainene. Nu se vaită, dar spune că și el si casa lui trăiesc din bugetul alocat de stat. După aproape 40 de ani de muncă, domnul Sandu are o leafă de 1.200 de grivne, adică vreo 120 de euro. E mulțumit că sunt copii care încă doresc să învețe instrumentele muzicale sau dansurile tradiționale românești. Se laudă cu câțiva copii care au ajuns departe, adică la Izmail, Chișinău sau chiar Odesa. Nu e dornic să ne dea prea multe amănunte, așa că ne invită să vedem biblioteca. Cea de a doua din sat, pentru că prima se află la școala. Vedem doar cărți în rusește sau ucraineană. La fel si presa, ziare sau reviste, se distribuie tot în cele două limbi. Cât privește numărul de cititori, nu se înghesuie mai mulți de câțiva pe săpămână.

La Satul Nou intrarea în școală are o placă inscripționată în română

Îi spunem domnului Sandu că vrem să vizităm și școala. El se mândrește că în localitate există una dintre cele mai mari instituții de învățământ sătești din Ucraina, dar vedem la dânsul o reținere. Ne-ar duce în școala, dar are o teamă. Aflăm că directoarea este ucraineancă, deci o promotoare a valului exapansionist de politică educațională a Kievului care bântuie prin sate în ultimii ani. Ne roagă să spunem că suntem niște prieteni de-ai dânsului, de la Chișinău. Moldovenii sunt acceptabili, românii de la București sunt aproape interziși. Școala este impunătoare, un local imens pe care vedem și prima placă cu inscripție în limba română: „Complexul instructiv-edicativ școala de cultură generală de treapta I-III liceu Satul Nou". Aici învață 620 de elevi, și deși majoritatea sunt declarați de etnie moldovenească, primează clasele cu predare în limba ucraineană, chiar dacă nici oamenii din sat nu știu să vorbească sau să scrie în această limbă. Așa e moda, ni se spune, adică familiile de etnici moldoveni își dau copii la clase în limba ucraineana pentru ca aceștia să poată studia mai departe la universitățile din Izmail sau Odesa. Este o politică a statului ucrainean de a nu recunoaște diplomele, altele decât cele pentru cursurile la care nu s-a studiat în limba de stat. Suntem priviți cu reticență încă de la intrarea în școală, dar până la urmă ni se acordă dreptul la vizită. Directoarea adjunctă, Andreevna, vorbește românește destul de bine și e dornică să ne arate cât de bine se prezintă școala, chiar înainte de inspecția de la regiune, cu toate că nu a înghițit povestea cu prietenii de la Chișinău. Băgăm de seamă că există în școală incripții bilingve, sau chiar numai în limba română, deși trendul este ca limba ucraineană să înlocuiească încet, dar sigur, graiul matern. Explicația este aceeași ca în fiecare sat: părinții își dau copiii la clase în limba de stat pentru că de acolo le este mai ușor să învețe mai departe sau să-și găsească un loc de muncă. Școala are o sală de sport mare, un bazin de dimensiuni sem-iolimpice și o sală proprie de reprezentații. Ne descălțăm la ușă și intrăm în sălile de clasă unde parchetul, deși vechi, strălucește pentru că este pregătit, nu atât pentru anul școlar care începe peste câteva zile (1 septembrie), cât mai mult pentru inspecția regională

care acordă, în fiecare an, fiecărei instituții de învățământ certificatul de funcționare. Directoarea ne spune că școala are multe muzee. Și ni-l arată pentru început pe cel dedicat veteranilor și eroilor din localitate. Adică foștilor combatanți în Armata Roșie sovietică care a luptat în al Doilea Război Mondial sau în Afganistan, în anii ‘80. Vizităm apoi „Casa mare“, camera de zi în casele tradiționale din Basarabia. Sunt adunate aici obiecte tradiționale, iar copii sunt învățați în acest „laborator“ despre obiceiurile străbunilor. Ajungem și în camera în care este strânsă istoria școlii. Portrete ale foștilor directori, imagini vechi ale fostului local precum și o fotografie în care sunt înfățișate toate oficialitățile din Satul Nou la deschiderea anului școlar din 1935: Mihail Gheorghiu, directorul școlii, părintele Vețu, plutonierul Teodor, primarul Andrei Bordea. Pe panoul șirului istoric al școlii, care ne arată că prima instituție de învățământ, a fost ridicată aici în 1879 de către Rusia țaristă, există și o comunicare trimisă în 1935 de către Revizoratul școlar Izmail către directorul Gheorghiu. La loc de cinste în acestă expoziție sunt puse manualele de Limbă și Literatură „moldovenească“, concepute de un biolog, V.I. Fetescu, nimeni alta decât soția lui Anatol Fetescu, cel mai are susținător al existenței limbii moldovenști în zonă. Fost viceguvernator al Odesei, Anatol Fetescu este cel mai înspăimântător dușman al românilor din regiune care au curajul să-și recunoască etnia. Presiunile și manevrele politice ale puterii de la Kiev pălesc în fața atitudinii cu care acest malefic personaj îi tratează pe românii care se încăpățânează să nu se declare moldoveni.

Muzeul cel mai important al școlii este Clubul Danubius. Un muzeu dedicat existenței locuirii în raionul Reni încă de pe vremea geto-dacilor. Evident că celor care s-au aflat atunci pe aceste meleaguri și urmașilor lor români nu li se pomenește numele. Nu mică ne-a fost mirarea când am aflat de la directoarea adjunctă că Burebista a fost un conducător moldovean sau rus, aceeași etichetă punându-i-se și lui Mihai Viteazul. Clubul a fost înființat de Vasile Cojocaru, un inimos profesor român S-a stins în 2010, dar a lăsat în urma sa o vastă colecție de piese arheologice

descoperite în raionul Reni cu ajutorul elevilor. Tot în acest Club au mai fost adunate primele obiecte care au apărut în sat de-a lungul timpului: calculator, patefon, telefon, radio, pick-up, pistoale şi săbii vechi, războaie de ţesut, unelte agricole. Folosesc pentru ca generaţiile viitoare să înţeleagă cum şi-au desfăşurat viaţa străbunii loc, care vorbeau altă limbă decât cea pe care o vor vorbi ei, şi aveau alte obiceiuri pentru că se trăgeau din etnii care foarte curând or să dispară în zonă, cum este cea română.

Situaţia nu este mai bună, din perspectiva prezervării în acord cu drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, nici cu privire la religie. Este, de altfel, o caracteristică a zonei că Patriarhia de la Moscova, prin intermediul Mitropoliei de la Odesa, a pus mâna pe aproape toate bisericile din sate. După ce în anii sovietici a consimţit la dărâmare lor, Biserica Rusă s-a pus iute pe treaba şi a trimis rapid preoţi în toate lăcaşele de cult care mai existau sau a construit altele noi, acolo unde acestea au fost dinamitate. În Satul Nou biserica a fost păstrată. În interior există inscripţii în limba română cu litere chilirice. Preotul este din Republica Moldova, dar aparţine ierarhic de Moscova. Deocamdată ţine slujbe în limba română, atâta timp cât Patriarhul Alexei îi va mai permite acest lucru. La biserică funcţionează şi o şcoala de duminică care vine să o completeze pe cea muzicală de la şcoala.

Pe teritoriul localităţii există trei monumente. Chiar în centru, a fost păsatrat obeliscul ridicat de Societatea pentru Cultul Eroilor, în 1933, în amintirea bărbaţilor din Satul Nou care au pierit în războiul din 1914-1918. La câţiva paşi metri mai încolo, peste drum de Casa de Cultură, tronează un Lenin de dimensiuni mari. Lumea nu se mai îngrijeşte să-l spoiască ca înainte de Perestroică, dar nici nu n-a avut curajul, ca în alte locuri, să-l dea jos de pe soclu si să-l trimită acolo unde îi este locul, în lada de gunoi a istoriei. Spuneam că există trei monumente. Pe cel al soldatului sovietic nu l-am zărit, însă am aflat că la vreo cinci kilometri distanţă de sat, chiar pe malul Dunării, este unul închinat ţarului Alexandru care marchează trecerea Dunării de către armata imperială în 1877, în timpul războiului cu otomanii.

Am părăsit Satul Nou cu senzația că românii de acolo se mulțumesc cu puțin. Nu-l dau jos pe Lenin pentru că încă nu înțeleg ce le-a făcut. Nici n-au de unde. Singurele surse de insirație sunt în limba rusă și ucraineană. Prima n-ar avea de ce să-și ponegrească eroul expansionist, a doua e mult prea preocupată cu propagarea politicii naționaliste ucrainene în cât mai multe locuri.

Monumentul soldaților români din Satul Nou

Barta - Plavni

Am ajuns la Barta – Plavni în ruseşte – într- o după amiază ploioasă. În faţa Casei de Cultură din sat am fost întâmpinaţi de monumentul soldatului sovietic, aceeaşi statue imensă care poate fi văzută peste tot. Spre surprinderea noastră la doar câţiva metri de soldatul sovietic am găsit monumentul soldatului român păstrat într-o stare excelentă spre deosebire de celelalte monumente văzute de noi. Fără să fie acoperit de bălării, îngrijit şi curăţat, monumentul soldaţilor români din Primul Război Mondial de la Barta vine să depună mărturie că în acest sat nu au existat doar sovietici de-a lungul istoriei. Deşi în sat trăiesc peste 2000 de oameni, majoritatea lor români, nu există pe nicăieri inscripţii bilingve, aşa cum ar trebui în conformitate cu legislaţia ucraineană. Însă în şcoală toate cursurile sunt ţinute în limba română pentru cei 240 de elevi. Au existat încercări pentru trecerea şcolii la limba ucraineană, însă locuitorii satului s-au opus dorind să-şi păstreze limba maternă pe mai departe. În biblioteca Casei de Cultură din Barta există şi câteva cărţi în limba română – aceasta datorită faptului că în sat trăiesc doi poeţi care scriu folosind limba lor maternă: Eufrosinia Cojocaru şi Ion Bâcu.

Satul se mândreşte cu o istorie veche, fiind menţionat în documente încă din anul 1645. Toate celelalte documente istorice consemnează faptul că dintotdeauna satul Barta a fost locuit majoritar de etnici români.

Biserica de piatră din sat a fost construită în anul 1883 înlocuind o mai veche biserică de lemn. Oamenii locului îşi amintesc legende despre cel mai bogat om din sat care a dat doi desagi de aur pentru ca biserica să fie mare şi frumoasă. În anul 1962 preotul din sat a fost alungat şi biserica nu a mai găzduit slujbe. Însă a scăpat de soarta umilitoare de a fi folosită ca depozit şi a rămas nefolosită până în anul 1988 când au fost reluate slujbele în limba română.

Monumentul soldaților români din Barta

Anadol - Capra cu trei iezi, poveste subversivă

2010. Secolul XIX, într-un sat din Ucraina. Anadol. O aşezare veche dăninuind de prin 1791. La câţiva kilometri de oraşul Reni, ca în orice sat fost sovietic, centrul nu este biserica, ci Casa de cultură. Bibliotecara e un erou al zilelor noastre. „Am câteva cărţi cu poveşti româneşti. Sunt în româneşte, dar scrise cu litere chilirice, aşa cum se tipăreau în RSS Moldovenească. Nu le ţin în bibliotecă, le ţin ascunse. Vin mămicile şi mă întreabă: Da o carte cu poveşti n-aveţi, să spunem şi noi celor mici. D-apăi cum să le spunem „Capra cu trei iezi", că nici noi n-o ştim, îmi spun mămicile. Le dau cartea cu poveşti, dar numai pentru o zi, apoi trebuie să mi-o aducă înapoi. Trebuie să i-o dau alteia", ne povesteşte pe un ton cât se poate de natural bibliotecara. O femeie care după ce a trudit 30 de ani aranjând aceleaşi cărţi vechi, cu scoarţe tocite, primeşte 1.200 de grivne. Cam 120 de euro. Îi e şi ruşine aproape să ne spună ce salariu mare are. Şi nu e o glumă. În sala care adăposteşe cărţile şi fişele roase de vreme nu există nici un volum în limba română. Dar femeii nu îi este frică să ne povestească ce act de vitejie face ascunzând cărţi în graiul românesc, poveşti din ţinutul de dincolo. E mândră că face asta, un partizan al culturii care îşi riscă slujba, liniştea pentru ca fiecare pui de român din sat să audă în limba mamei lui „Capra cu trei iezi". Asta se întâmplă în secolul XXI, când informaţia circulă cu viteza luminii şi poţi afla orice despre oricine cu un simplu click, pe Google. La câţiva kilometri de liniştea noastră europeană, o femeie face disidenţă culturală. „Da' nu primiţi cărţi în limba română?", o întrebăm. „Dar cine să ne aducă", răspunde bibliotecara. Într-adevăr, Ucraina a transmis Ministerul Afacerilor Externe de la Bucureşti, care a postat o atenţionare pe site, că nu ai voie să introduci în ţară cărţi şi tipărituri. De maşini furate sau carne vie nu pomeneşte nimeni. Cărţi şi tipărituri să nu bagi cumva în Ucraina, că rişti, Dumnezeu mai ştie ce.

Casa de cultură din satul Anadol

Școala are 290 de elevi. Majoritatea sunt români, declarați de părinți ca etnici moldoveni. Copiii sunt împărțiți în 18 clase. Dintre acestea, doar patru sunt cu predare în limba română. Dar și în acelea le este greu să învețe. N-au manuale în limba română, nici măcar pseudomanualele scoase de soția fostului viceguvernator - biolog de meserie reconvertit peste noapte ca expert în limba molodovenească - nu ajung. În urmă nu cu mulți ani, toate clasele erau cu predare în limba română. Acum, majoritatea au trecut la predarea în limba ucraineană, limba de stat pe care copiii n-o înțeleg, profesorii nu prea o pot preda, iar oamenii din sat nu o pot grăi. Contează? Nu prea, este limba oficială și trebuie asimilată cu orice preț, chiar al unui soi de epurare etnică expres interzisă de Carta Europeană a Drepturilor Omului pe care Ucraina și asumat-o. Ce să mai vorbim de criteriile cerute de Uniunea Europeană unui stat care aspiră să facă parte cândva din familia europeană.

Am ajuns în sat la o zi după o ploaie mare. „Pe stradă era râu, n-am mai văzut așa o revărsare de apă demult“, ne spune profesorul care conduce școala de muzică din sat. Este mentorul unui ansamblu folcloric, „Mugurel“, care nu este altceva decât un păstrător al obiceiului românesc și al transmiterii lui din generație în generație. Dacă manualul au putut să-l cenzureze, dacă poveștile lui Creangă sunt dosite de ochii rău voitori, cântecele din suflet și talentul oameniilor, autoritățile nu le pot cenzura. Cabinetul de muzică este o săliță în care stau înghesuite laolaltă instrumente muzicale roase de muncă, poze de la spectacole, premii, costume populare. Din tavanul degradat al Casei de cultură s-a prelins apa tocmai pe țambal. Profesorul desface, nădușit de supărare, husa care acoperă țambalul. „A plouat pe el, n-avem bani să refacem acoperișul, mergem în regim de avarie“. Îl întrebăm despre un contrabas. Îmi pare aproape la fel de bătrân ca și noi. „Păi, e de când terminasem eu școala“. După ce face un calcul ne lămurește, a fost fabricat în anii ‘70. A fost reparat de mai multe ori, dar încă mai are multe note de spus. „Mugurel“ nu este singurul ansamblu care activează în Casa de cultură din Anadol.

Ansamblul Băsmăluța din Anadol

Mai există „Băsmăluța“. Nu e un ansamblu „popular“ – adică recunoscut la nivelul întregii regiuni Odesa – dar adună femeile de peste 60 de ani din localitate care interpretează cântece populare din țara mumă. Conducătoarea „Băsmăluței“ vrea să ne arate și colecția de costume populare, și camera de lucru, unde se adună artiștii. „E un covor făcut de mână, în casă, nu e cumpărat“, ne spune despre o tapiserie mare care acopera un întreg perete. La casetofon răsună o manea bănățeană. E în românește și parcă numai asta contează. Ne întrebăm, parcă cuprinși de friguri dacă nu cumva peste ani o să auzim că maneaua lui Florin Salam se transmite din generație în generație ca un adevărat tezaur folcloric. Plecăm sperând că nu se va întâmpla asta. Înainte de a ne lua rămas bun, oamenii vor să ne arate și grădina lor. „E cea mai frumoasă, nici un sat nu are o grădină așa îngrijită“. Lenin e la locul lui, la fel și monumentul soldatului sovietic.

Înainte să ieșim din sat, pe dealul din dreapta noastră, vedem o biserică în construcție. Un meșter tocmai acoperă cu tablă aurie o turlă. Se uită curios la noi, dar nu ne întreabă nimic. Nici noi. Aflasem deja că satul a avut biserică până în 1982. Atunci primarul, tot român, s-a decis să arate partidului cât de zelos e. Și a vrut să-și răsplătească cotizația pentru carnetul roșu cu dărâmarea bisericii din sat. Au încercat mai întâi cu Kamazurile, dar n-au reușit să o clintească. Cel care a pus cablul pe turla cea mare, după ceva vreme, a paralizat de o mână. Primarul n-a luat semnul Domnului în serios și a continuat neabătut drumul, ca un comunist adevărat. Așa că a comandat dinamită. Și câțiva militari să execute biserica. Până la urmă au dovedit-o, au atuncat-o în aer, au făcut-o praf și pulbere. După căderea comunismului, părintele Nicolae Asargiu a curățat locul până la temelie și s-a apucat de reconstrucția Casei Domnului. Cu piedici, cu șicane. Autoritățile n-au stat o clipă cu mâinile în sân, au făcut ce-au făcut și l-au alungat. Acum în sat există un preot care ține de Patriarhia Moscovei, dar care slujește în limba română. „Biserica“ este un fost magazin amplasat chiar în centrul satului. Prin fața ei mai trece din când în când

primarul care acum 28 de ani l-a sfidat pe Dumnezeu. E dus, și-a pierdut mințile, iar Dumnezeu îl ține să cutreiere fără rost ca să înțeleagă înainte de judecata Lui, ce-a fost omul în stare să facă.

Babele - Ozernoe

Satul cu cea mai profundă moștenire românească este Ozernoe-Babele. Aici s-a născut în anul 1859 cel care avea să fie mareșalul Alexandru Averescu, într-o perioadă în care ținutul Bugeacului făcea parte din România. Acum mareșalul Averescu a devenit unul din dușmanii administrației ucrainene și locuitorii satului Babele nu au decât de suferit. În acest sat administrația ucraineană a constatat că există mai multe tendințe de păstrare și afirmare a identității așa că presiunile de aici sunt mult mai mari decât în alte părți. Autoritățile au știut să bage spaima în oameni, ceea ce aveam să constatăm și noi pe pielea noastră.

Am ajuns la Babele în cursul dimineții și am vrut să vizităm școala. Am intrat printr-o aripă laterală a unei clădiri mari și bine întreținute, cu holuri curate și clase încăpătoare. La capătul holului se vedeau mai multe persoane, așa că am pornit într-acolo. Doar că am fost intersectați de o femeie care ne-a întrebat cine suntem și ce căutăm - „ziariști de la București și vrem să vorbim cu doamna directoare". Femeii aproape că i-au ieșit ochii din cap de spaimă și a murmurat terorizată „Plecați repede de aici, plecați! Tocmai ce a venit inspecție și dacă vă vede ne-am dat foc!" N-avea nici un rost să încercăm să o convingem că nu suntem răufăcători, ci ziariști. Ne-a arătat cea mai apropiată ușă și ne-a cerut să plecăm: „Ieșiți repede pe-acolo!" Ne-am supus uimiți de spaima femeii. Într-adevăr, nimerisem în ziua în care autoritățile ucrainene inspectau școlile pentru a vedea dacă pot fi folosite de elevi, iar întâlnirea dintre administrația ucraineană și doi ziariști români ar fi putut avea consecințe extrem de neplăcute pentru școala din Babele, unde toate cursurile sunt

ținute în limba română. Aici este una dintre puținele școli unde nu s-a reușit infiltrarea limbii ruse sau a celei ucrainene, toate cursurile fiind ținute în limba maternă a localnicilor. Orice pretext ar fi folosit de autoritățile ucrainene pentru a modifica acest lucru. Așa că am preferat să ieșim dintr-o școală românească fără să crâcnim, de frica autorităților ucrainene.

Școala din satul Babele

Uneori autoritățile intervin și fără să fie nevoie de pretexte, sau pe baza unor pretexte lipsite de orice bază. De exemplu, ultima obsesie a autorităților raionale de la Izmail este placa comemorativă pentru mareșalul Alexandru Averescu din școala de la Babele, instalată sub patronajul președintelui României Emil Constantinescu și cel al Ucrainei, Leonid Kucima în anul 1997. Partdiul naționalist Vitrenko a depus la începutul anului 2010 o plângere la administrația raională Izmail susținând că în școala de la Babele există o placă comemorativă a mareșalului Ion Antonescu,

invadatorul Uniunii Sovietice. Fiind vorba de unul din acoliţii lui Hitler, această placă trebuie demontată de urgenţă, susţin naţionaliştii ucraineni din Blocul Vitrenko. Asemănarea numelor româneşti Averescu Antonescu constituie un motiv îndestulător pentru ca administraţia raională să pună presiuni pe autorităţile locale din Babele pentru scoaterea plăcii comemorative. Nimeni de la Izmail nu vrea să audă că este vorba de mareşalul Alexandru Averescu, o persoană diferită de Ion Antonescu, care în plus era mort la data invadării Uniunii Sovietice. Ideea este că orice fel de simbol care aminteşte de România trebuie să dispară din regiune, chiar dacă sunt folosite falsuri şi minciuni în acest scop. În anul 2009, când s-a încercat aniversarea a 150 de ani de la naşterea lui Alexandru Averescu autorităţile raionale au exercitat presiuni asupra şcolii din sat pentru ca această manifestare să nu aibă loc în clădirea şcolii. În 2010, în urma plângerii mincinoase făcute de Blocul Vitrenko autorităţile raionale au început să ceară săptămânal prin telefon scoaterea plăcii comemorative a mareşalului Averescu. Aceasta fiind amplasată în prezenţa preşedintelui ucrainean Kucima nu prea poate fi demontată oficial, aşa că cererile venite de la Izmail sunt informale, fără să se respecte legea. „Scoateţi placa şi poate o să vă fie mai bine“ - cam acesta este mesajul autorităţilorr ucrainene.

În satul Babele mai există un simbol românesc care le stă în gât naţionaliştilor ucraineni: monumentul soldaţilor români care au luptat în Primul Război Mondial. Ridicat în anul 1934, monumentul se prezintă azi într-o stare jalnică: vulturul din vârful obeliscului nu mai arată de mult a vultur, ci mai degrabă a raţă. Vandali necunoscuţi i-au rupt ciocul şi aripile. Obeliscul şi postamentul său poartă urme de lovire. Este clar că nu e cel mai iubit monument din regiunea Odesa. În schimb monumentul ostaşului sovietic este vopsit proaspăt şi nici gând ca vandalii să se fi apropiat vreodată de el.

Monumentul soldaților români din satul Babele

În sat locuiesc acum, conform recensământului din 2001, un număr de 5370 oameni, majoritatea dintre ei români. La şcoală învaţă 899 de elevi, împărţiţi în 39 de clase, toate cu predare în limba maternă. Spre surprinderea noastră, în scurtul timp petrecut în școală, am apucat să vedem că peste tot apar inscripții în limba română. De altfel și prin sat apar prin tot locul inscripții românești. Doar la intrarea în sat nu există nici un fel de indicator. Dacă nu știi că după ce ieși din satul Broasca trebuie să intri pe primul drum la stânga, atunci nu prea ai cum să ajungi la Babele pentru că la șosea nu există nici un fel de indicator. A fost montat unul de mai multe ori, purtând în conformitate cu legislația ucraineană o dublă inscripție, în română și ucraineană. Doar că a fost furat de fiecare dată, așa că satul Babele a rămas fără indicator.

În sat au rămas mai multe „urme româneşti": clădirea primăriei a fost construită în a doua jumătate a secolului al XIX lea – „pe vremea lui Cuza" după cum ni s-a

spus. La fel, casa de cultură din sat a fost construită tot „pe vremea românilor“, în perioada interbelică. Acest lucru se vede de departe: casa de cultură din satul Babele nu seamănă absolut deloc cu celelalte case de cultură din regiune construite în perioada sovietică. Doar că autorităţile ucrainene nu vor să dea nici un ban pentru renovarea ei. Acoperişul casei de cultură este într-o stare deplorabilă, spart şi plin de găuri, la fiecare ploaie clădirea fiind inundată. Geamuri nu mai există, astfel că această clădire nu prea poate fi folosită. Cel mai probabil ucrainenii aşteaptă ca această casă de cultură de pe vremea românilor să ajungă o ruină care să fie demolată ştergându-se astfel încă o amintire a faptului că în zonă au existat români. Strategia aceasta aveam să o vedem şi prin alte sate unde s-au mai păstrat clădiri „româneşti“ lăsate în paragină, nefolosite şi nereparate, clădirile au început să se surpe şi au ajuns în stări de degradare avansate care nu mai permit repararea lor. Nu doar casa de cultură din Babele scoate la iveală indiferenţa autorităţilor ucrainene faţă de satele locuite de români. Deşi în localităţile învecinate locuite de alte etnii! - există conducte de gaz, la Babele nici gând de aşa ceva. Malul lacului Ialpug stă să se surpe, urmând ca în scurtă vreme să înceapă a cădea în lac primele case din sat, însă nu există nici un fel de proiect de consolidare a malului. Şicanele autorităţilor ucrainene faţă de satul Ozernoe au devenit aproape un mod de viaţă. Când satul a reuşit să obţină repartizarea unei ambulanţe noi, autorităţile de la Izmail au încercat să o înlocuiască cu una veche. Deşi groapa de gunoi intră în atribuţiile administraţiei raionale permanent sunt învinovăţite autorităţile locale din Babele. O localitate mică, locuită de români, cu şcoală cu predare în limba română şi plină de simboluri româneşti nu poate să rămână aşa multă vreme - cam acesta este raţionamentul autorităţilor ucrainene.

O mângâiere tot mai au locuitorii din satul Babele: biserica lor este una din puţinele din întreaga regiune care a funcţionat pe tot timpul perioadei sovietice. În anii 60, într-una din campaniile sovietice de demolare a bisericilor s-a încercat şi

distrugerea bisericii din Babele. Doar că locuitorii satului s-au opus, s-au adunat în jurul bisericii și au apărat-o. Cei care au încercat să demoleze biserica din Babele au reușit să o demoleze pe cea din satul învecinat, Broasca. Oamenii spun că cei doi comsomoliști avântați au murit la scurtă vreme după ce au dărâmat biserica. Biserica din Babele este deservită în prezent de un preot de origine găgăuză care vorbește rău limba română și de multe ori preferă să țină slujba în limba rusă.

Amintirile din epoca sovietică nu sunt dintre cele mai plăcute pentru sătenii din Babele. Mai multe povești din epoca sovietică ne-au amintit câte suferințe au putut îndura acești oameni și totuși au reușit să-și păstreze limba maternă. Amintirile din perioada războiului nu sunt chiar cele mai lăudabile pentru armata sovietică. Astfel, în 1944 la doar câțiva kilometri de Babele, în satul Desantnoe au fost măcelăriți câteva sute de soldați români îngropați într-o groapă comună. Nici până în ziua de azi nu există vreun semn care să marcheze locul sau să se fi desfășurat o investigație care să confirme acest masacru. Alte amintiri triste din perioada sovietică sunt „strilocii" împuterniciții puterii sovietice din sat, cei care au instrumentat jaful care a dus la foametea din 1947. De teama strilocilor oamenii din Babele își ascundeau grânele care pe unde puteau: prin groapa de gunoi, pe sub case, în găuri cu fund dublu, în speranța că vor reuși să păstreze măcar o parte din recoltă pentru a trece iarna.însă de cele mai multe ori strilocii au reușit să confiște grânele oamenilor însă toți au terminat-o rău: „din casa lor nu s-a înțeles nimică". Măcar de s-ar fi întâmplat același lucru și cu comunismul...

Hagi Curda - Kamâşovka

Despre suferințele preoților și credincioșilor din Hagi Curda am scris pe larg în introducerea acestui volum. Faptul că în acest sat există o biserică supusă Patriarhiei Române a stârnit furia autorităților ucrainene. Nu a fost îndeajuns subliniat faptul că nu a fost condamnat nici unul dintre cei care au atacat în repetate rânduri biserica și credincioșii de aici. În Hagi Curda trăiesc aproape 4000 de oameni, 99% dintre ei fiind români. Școala are aproape 400 de elevi împărțiți în 11 clase, dintre care 3 sunt în limba ucraineană, restul în română. Suferința cea mare a oamenilor de aici este că nu mai sunt recunoscute diplomele universitare din România, ceea ce blochează accesul tinerilor din sat la studii superioare.

Singura biserică supusă Patriarhiei Române din Bugeac

Altă suferință este reprezentată de faptul că preotul bisericii noi se teme să locuiască în sat având în vedere cele pățite de predecesorii săi.

Dacă au văzut că repetatele campanii violente de intimidare a credincioșilor nu au dat rezultate, autoritățile ucrainene au ales o altă cale. Terenul pe care se găsește biserica nouă din Hagi Curda a fost unul ce a aparținut satului și a fost achiziționat la începutul anilor 2000. În prezent autoritățile contestă această vânzare și încearcă să lipsească eparhia din Hagi Curda de terenul pe care a fost construită biserica – exact în momentul în care lucrările se apropie de sfârșit. Situația cărților din Hagi Curda este aceeași ca peste tot: bibliotecile publice țin doar cărți în rusă sau ucraineană, iar cine are cărți în română le ține ascunse acasă...

Costumul popular românesc cu tricolor naște ură la Edec Burnu - Utkonosovka

Utkonosovka este denumirea în limba rusă pentru cel mai mare sat din raionul Izmail din regiunea Odesa. O localitate de vreo 4.400 de oameni care apare în cronicile de război ale lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Pe atunci se chema Edec Burnu, adică „Cioc de rață“ în limba turcă. Cronica unde e consemnată bătălia pe care Ștefan cel Mare a dus-o cu turcii este cunoscută în istorie drept lupta de la Catlabug. Denumirea vine de la cea a lacului pe malul căruia este așezată Utkonosovka, Catlabug. Un luciu de apă dulce care face legătura cu Dunărea lângă Izmir, ceea ce-i oferă satului Utkonosovka statutul de zonă cuprinsă în Rezervația Biosferei Delta Dunării. Turcii îi ziceau Edec-Burnu, pentru că satul este așezat pe o limbă de pământ în formă de cioc de rață. Anatol Popescu, unul din liderii românilor din Buceag, spicuiește pe blogul său dedicat locului său de baștină, din câteva monografii vechi care făceau și un recensământ al românilor care locuiau pe aceste meleaguri

cu mult înainte ca Ucraina să apară fie măcar ca idee în mintea istoricilor vremii. Astfel, în Dicţionarul Geografic al Basarbiei, întocmit de profesorul Zamfir Arbore, la București, în 1904, se consemna că „satul datează încă din 1752, însă în formaţia sa de astăzi a luat fiinţă în 1822, când peste vechii locuitori au mai venit, de s'au mai așezat încă 93 familii de moldoveni, una de ţigani și una de bulgari. În 1867 s'a ridicat în piatră biserica „Sf. Mihail". Astăzi satul se compune din 224 case, cu o populaţiune de 1920 locuitori. Rutenii s'au românizat cu desăvârșire. Locuitorii posedă 199 cai, 480 vite mari, 570 oi; grădini și vii; 4700 deseatini de pământ, mare parte dealungul lacului Catlabuh, precum și dealungul golfului Tașbunar", scria profesorul Arbore în 1904.

Inscripţie românească în școala din Edec Burnu

Școala din Utkonosovka are 28 de clase, organizate pe 11 ani de studiu, trei cicluri după legea ucraineană. Pentru fiecare an de studiu există câte două clase de limba română și una de ucraineană, în ciuda faptului că 98% din populație este de origine română. Limba maternă, româna, se folosește doar la Cabinetele de chimie, matematică, biologie și evident literatură română, în rest materiile se predau în limba rusă. Rezultatele la clasele de limbă ucraineană sunt foarte slabe pentru că nici profesorii nu știu prea bine „noua“ limbă de stat, iar acasă părinții vorbesc doar românește. Clasele de ucraineană sunt mici, de 8-14 copii, și au rezultate jalnice. Cu toatea acestea, părinții insistă să-și dea copiii la aceste clase în ideea că le va fi mai ușor să răzbească la Izmail, Odesa sau Kiev dacă știu limba de stat. Cu limba română nu se poate face prea mult, atâta vreme cât diplomele obținute în România nu sunt recunoscute sau echivalate. Până în anul 2008, copiii puteau da examen de admitere la orice universitate în limba maternă și erau admiși pentru că erau foarte bine pregătiți. Din anul 2008, au fost introduse testele naționale. Oficial acestea se pot susține în limba maternă, însă, neoficial, se dau de obicei în limba ucraineană pe care puțini oameni din regiune o stăpânesc cum trebuie, cu atât mai puțin copiii. Limba română se poate studia doar la Facultatea de limbi străine a Universității din Izmail, unde există grupe de limbă română-engleză și română-ucraineană. Pe vremea URSS, la Cetatea Albă existau un fel de școli tehnice cu predare în limba română care scoteau cadre în domeniul sanitar, pedagogic sau agronomic. Acum, românii din sat nu mai au nici măcar manuale după care să învețe. Câtă vreme le mai veneau cărți din România, au învățat după acestea. Erau bine făcute, ne-au spus profesorii din școală. Acum, manualele vin de la Odesa și sunt aceleași coșmaruri concepute de biologul Liuba Fetescu, soția românofobului și promoldoveanului Anatol Fetescu, răsplătit de autoritățile de la Kiev cu postul de viceguvernator al regiunii Odesa pentru lupta dusă în „stârpirea“ românilor din zonă. Profesorii se plâng că noile manuale sunt foarte proaste, atât din punct de vedere al conținutului cât și a modului

în care sunt redactate. În plus, suferă schimbări frecvente din cauza modificării periodice a legislaţiei educaţiei din Ucraina. Până în anul 2000, s-a studiat în limba română, însă de atunci a început „prostia“ cu limba moldovenească, cum îi spun românii de aici „reformei“ lingivistice pornite la Chişinău de fostul general sovietic de miliţie Vladimir Voronin. Oricum, acoliţii lui Voronin s-au mişcat foarte repede ţinând cont că în anul 2004 apăruseră deja primele manuale de limbă moldovenească. În plus, aceste manuale sunt şi gratuite.

Materialele didactice de la Bucureşti sosesc foarte greu şi pe căi ocolitoare. Practic ele pot fi introduse în Ucraina numai dacă figurează ca fiind aduse de la Chişinău. Profesorii se plâng că Regiunea Odesa (sud) nu mai ţine contactul cu Cernăuţiul (nord), unde se învaţă în limba română. Această izolare are rezultate negative printre românii din zonă. Nu însă şi pentru autoarea de manuale de limbă şi literatură molodovenească, Liuba Fetescu, care îi adună periodic pe învăţătorii din satele din Buceag la Chişinău pentru a le explica „adevărul“. Ea i-a instruit pe tinerii dascăli că semenii lor din Regiunea Odesa habar nu au de nimic, că limba pe care o vorbesc de secole este moldovenească, nu română aşa cum ştiau din moşi-strămoşi. Ex-viceguvernatorul Anatol Fetescu a avut grijă ca la Odesa să se facă cursuri de perfecţionare în limba moldovenească cu profesori aduşi din Transnistria. O operaţiune de spălare de creiere, de reeducare prin noua cultură, pentru că profesorii tineri nu cunosc scriitorii de valoare, n-au avut de unde să-i înveţe, şi acceptă introducerea în programă a unor iluştrii necunoscuţi, dar care s-au remarcat pentru apetenţa lor pentru teoria moldovenismului, susţin profesorii români.

Andrei Kropotinsky, profesor la Universitatea din Tiraspol şi redactor-şef la Revista „Luceafărul“ editată de Anatol Fetescu, se laudă la cursurile de perfecţionare cu scriitorii cu care a băut el. Şi asta îi este, se pare, de ajuns pentru a câştiga admiraţia sau măcar simpatiea tinerilor dascăli care, vorba aia, au în faţă o „legendă vie“. Kropotinsky a fost critic literar la Chişinău în perioada sovietică scormonind

prin rahatul lăudătorilor comunismului după vreun trădător de ideologie. Acum, evident, face specializările de limbă „moldovenească“ la Odesa.

Prima școală din sat a fost ridicată de Guvernul Românei în 1927. Acum în aceea clădire funcționează grădinița din sat. Puterea sovietică a construit în 1968 un local nou, demn de măreața revoluție culturală pe care se baza pentru a răspândi pe tot globul plaga inventată de Lenin. În școală, ca și la intrarea în clădire, sunt amplasate inscripții în limba română. În școală există internet, și chiar cabinet de informatică, însă conexiunea este de viteză foarte slabă, ca de altfel în toată Regiunea Odesa, ceea ce face ca informația care poate fi acumulată de pe internet să fie greu de obținut. Casa de cultură din Utkonosova a fost ridicată în ultimii ani ai URSS, în 1986. Funcționează în incinta ei o bibliotecă, însă pe rafturi nu există nici o carte în limba română.

Există însă în Casa de cultură mult suflet românesc. El este strâns în sălile unde ansamblul „Dor Basarabean“ face repetiții sau dă spectacole. Ansamblul popular condus de frații Popescu este unul din cele mai puternice din întreaga Regiune Odesa. Și pe cât e de celebru și de puternic, pe atât este de vânat de autorități, care de multe ori sunt chiar „frați“ moldoveni. Cel mai mare dușman al românilor din Utkonosovka este evident tot un român, ajuns primar cu sprijinul românilor. Dar odată pus în funcție, Dumitru Oprea și-a sucit sufletul și și-a schimbat mintea. El i-a jurat credință viceguvernatorului Regiunii Odessa, Anatol Fetescu, la rândul său omul moldovenismului. Așa a devenit Dumitru Oprea, peste noapte, din român - moldovean. Așa a uitat Dumitru Oprea limba pe care a auzit-o de când s-a născut și a îmbrățișat noua invenție a mileniului III, limba moldovenească. Și atât de îndoctrinat a devenit Dumitru Oprea că la o ședință a Comisie de monitorizare din care făceau parte oficiali ucraineni de la Odesa, Oprea a refuzat să recunoască că știe limba română, deși a răspuns la o întrebare pusă în limba română și a răspuns în limba română. Furia sătenilor a fost atât de mare încât primarul Oprea și-a atras huduielile tuturor

celor prezenți, iar cineva din sală i-a strigat chiar: „ Nenorocitule!". Oprea are și un aliat pe cinste. Un lingău al lui Anatol Fetescu, Grigore Cepoi, președintele Asociației moldovenilor din localitate. Cepoi vrea astfel să contrabalanseze influența pe care Anatol Popescu o are cu Asociația Național-Culturală „Basarabia". Cuplul Oprea-Cepoi nu ratează nici o ocazie pentru a promova cultul moldovenismului re-inventat de Fetescu. Așa s-a întâmplat și în 2009. Cităm de pe blogul lui Anatol Popescu: „La cererea organizatorilor tradiționali ai manifestării de a organiza cea de-a VIII-a ediție a „Pehlivanului Satului", primarul Dumitru Oprea a replicat: „Veți organiza în afara satului, și așa dacă vă voi da eu voie!!! Anul acesta organizator este Grigorii Grigorievici Cepoi, cu Asociația moldovenilor a lui A. Fetescu!!!". Ce-i drept, până la urmă satul a avut parte de două festivaluri, organizate în acelaș timp: unul lângă Casa de Cultură, „organizat" de neamurile tovarășului Cepoi G. G. (în sat cunoscut ca Ciapaev), având 4 luptători și ca premiu special un berbec donat de Cooperativa Agricolă „Victoria" (adică tot din banii satului „moldovenii" lui Fetescu ne organizează sărbători!). Cel de-al doilea festival, al tradiționalilor organizatori s-a deplasat la 3 km Nord, pe malul lacului Catlabug, în atmosferă de iarbă verde, cu tot alaiul de sportivi și artiști, și public dornic de adevărată tradiție și sărbătoare."

Un alt personaj plin de ură la adresa românilor, dar loial regimului care-l hrănește, este milițianul satului. Lumea nici nu vrea să-i pronunțe numele. „Nu are importanță cum îl cheamă, și-a trădat neamul pentru un pumn de arginți", ne-a spus un sătean. Milițianul satului este și el tot român. Născut și crescut în familie de români, dar „educat" - aidoma câinilor din „Ferma animalelor" a lui George Orwell – la noua ideologie de stat ucraineană. Milițianul nu vorbește în public decât în limba rusă, pentru că ucraineana n-o cunoaște. Acasă, în schimb, grăiește în limba natală, româna. Milițianul a fost cel care a informat miliția raională că ansamblul Dor Basarabean a plecat să colinde regiunea în costume populare românești. Și nu costumul i-a deranjat pe milițienii Kievului, ci brâul cu tricolorul românesc. Ansamblul

a fost oprit în drum spre Izmail de patrulele de miliție și sub diverse pretexte a făcut cale-ntoarsă în sat. De altfel, tricolorul românesc de pe brâul costumelor populare în care dansează, i-a împiedicat pe cei din „Dor basarabean“ să participe la mai multe spectacole pe care le aveau nu numai în Regiunea Odesa, dar și în Basarabia sau România. Cu toate acestea, frații Popescu nu se lasă! Ei se încăpățânează să danseze și să cânte românește. Ne-am întâlnit cu cei doi chiar în fața monumentului soldatului sovietic. „Haideți să vă arată sala de repetiții!“, ne-a luat repede Viorel Popescu. Și în vreme ce ne urneam spre Casa de cultură, pe uliță au trecut doi băieți pe biciclete care când l-au văzut pe domn' profesor de dans au lăsat hârjoana. „Diseară va aștept la repetiții, să nu cumva să lipsiți...și anunță pe toată lumea“, le-a spus, pe un ton sever, Viorel Popescu. Și am mers la Casa de cultură unde sălile purtau etichete românești. Pereții erau tapetați cu poze care înfățișau istoria ansamblului. Erau și afișe care anunțau Campionatul de trântă care avusese loc în Utkonosovka cu câteva luni în urmă să ajungem noi acolo. Nu lipseau cupele, diplomele, casetele, cd-urile cu muzică poplară și, evident, celebrele costume populare cu brâu tricolor pentru care miliția îi prigonește pe artiștii din Utkonosvka. O sinteză a luptei dintre români și români în Utkonosovka sună cam așa: „Dacă noi românii n-am fi fost aici deloc, ar fi fost perfect pentru ucraineni!“

Nova Pokrovka

„Da' ce să căutați acolo?!?!“ - primim de fiecare dată același răspuns când întrebăm cum se poate ajunge la Nova Pokrovka. „E departe... Și-apoi acolo se ajunge greu... drumurile sunt proaste...“ Nimeni nu ne încurajează să mergem la Nova Pokrovka. E în afara oricărui drum principal, undeva între lacurile Catlabug și Chitai. Statistica anului 2007-2008 spune că la școala din Nova Pokrovka învață 118 elevi, în șapte clase cu predare în „limba maternă“ și două clase cu predare în limba

ucraineană. „N-aveți ce vedea acolo...“ - concluzia asta ne convinge că trebuie să ajungem într-un fel sau altul la Nova Pokrovka. E zi de sărbătoare și sunt puține șanse să găsim pe cineva la școală sau la primărie – însă merită încercat.

De fapt Nova Pokrovka se află pe un deal între lacurile Catlabug și Chitai. Panta e lină, însă drumul aproape că lipsește. Doar o treime din șosea este acoperită cu asfalt și ăla plin de găuri... Ne strecurăm cu greu la deal printre gropi și șleauri. Dacă ne prinde o ploaie aici nu știu cum scăpăm. Pe hartă apare un drum secundar din Nova Pokrovka spre Priozernoe. De acolo putem trece la Cervonyi Yar și apoi putem coborî din nou spre Dunăre, la Chilia. Șoseaua e din ce în ce mai proastă și la un moment dat dispare cu totul. Noroc că în față se văd din nou urme de asfalt. Pe vârful dealului apare deodată un măgăruș care paște toropit de soare. Se văd primele case ale satului și un panou de tablă pe care abia putem citi „Nova Pokrovka“. Am ajuns.

Drumul spre Nova Pokrovka

Satul pare părăsit. Nici o mișcare, de nicăieri. În afară de măgărușul de la intrarea în sat nu vedem nici o ființă vie. Nici pe stradă, nici în curți. Totuși, după câteva sute de metri ne iese în față un bărbat. Oprim și îl întrebăm unde este școala. Ne arată cu mâna să mergem înainte.

– Dar spre Priozernoe?

Se uită lung la noi:

– Drumul spre Priozernoe e rupt...

Se uită din nou lung la mașina noastră și clatină din cap neîncrezător:

– Nu știu dacă a să puteți trece pe-acolo... E o gaură mare...

E bine că se vorbește în română în sat. Cel puțin așa o să ne înțelegem cu oamenii. Ne continuăm drumul și oprim la o intersecție mai mare. În dreapta noastră un magazin sătesc, prăpădit rău de tot. În fața lui, un bărbat la vreo 60 de ani meșterește ceva la o Ladă de pe care stă să cadă tabla. Cobor din mașină cu agenda în mână.

– Bună ziua!

Omul se uită lung la mine, se ridică și mormăie un răspuns. Apoi se burzuluiește la mine:

– Da voi cine sunteți?

– Ziariști, de la București...

– Da voi știți că ziariștii de la București pot să și ia la bot pe aici?

În gând îmi spun că nu-mi doresc să „iau la bot“ în Nova Pokrovka. Cu voce tare încerc să deschid un dialog:

– Păi de ce să ia la bot ziariștii?

– Pentru că scriu minciuni! Tăți ziariștii ar trebui împușcați! Îl știți pe unu Popescu? Eu dac-am să-l prind pe aici am să-l împușc!

Neg că aș cunoaște vreun Popescu care să merite împușcat, slavă Domnului, e plină lumea de Popești, n-am de unde să-l cunosc eu tocmai pe cel care urmează

să fie împușcat la Nova Pokrovka. Încerc totuși să salvez ceva din breasla ziariștilor.

– Da poate nu trebuie împușcați toți ziariștii... Poate ar trebui împușcați doar ziariștii cu ochii albaștri?

– Nu, nu! Toți ziariștii trebuie împușcați! Voi ce faceți pe aici? Faceți politică?

Cătălin intră și el în dialog și se leapădă de politică ca de Satana: nu, nu facem politică!

– Da ce căutați pe aci?

– Am vrea să vorbim cu cineva de la școală, știți unde este?

Ne arată cu mâna peste drum clădirea școlii și ne taie avântul:

– Acolo-i școala, da nu-i nimeni acolo acum. Bre, voi faceți politică...

Ochii lui albaștri ne verifică din cap până-n picioare. Se hotărăște brusc să continue interogatoriul:

– Voi de Stalin ați auzit?

– Da...

– Mare om Stalin aista! (tonul lui admirativ față de Stalin nu poate fi redat) Le-a dat la bot la toți, la toți! (hotărât lucru, cea mai mare calitate a unui om este să știe să dea la bot...) și lui Ghitler i-a dat la bot! Voi de Ghitler ați auzit?

– Am auzit...

– A vinit Ghitler peste Stalin, da Stalin nu s-o lăsat și i-a dat la bot, i-a împușcat pe toți!

Gesticulează frenetic și ne predă un scurt curs de istorie a celui de-al Doilea Război Mondial, în care se împușcă și se „dă la bot". Cătălin îl întrerupe:

– Biserica unde este?

– Iac-acolo! - și arată cu mâna spre o movilă acoperită cu iarbă din spatele magazinului, unde păștea o iapă și mânzul ei.

– Unde acolo? întreb eu nedumerit.

– Acolo, acolo. Au explodat-o demult...

Nu mai stau să-l ascult, iau aparatul de fotografiat și mă îndrept spre movilă. Sub firele de iarbă se văd pietre, cărămizi și moloz. Înconjor uimit movila și realizez că într-adevăr, cândva, aici a fost o biserică. Acum nu mai este decât un morman de cărămizi afumate. Zăresc printre firele de iarbă și fostele fundații, întrevăd forma fostei clădiri. Cutremurat de această dovadă a barbariei sovietice fotografiez din toate unghiurile încercând să surprind tristețea colosală care îmbracă acest loc. În tot acest timp în minte îmi sună expresia „sat fără Dumnezeu". Asta este Nova Pokrovka, un sat fără Dumnezeu, un sat unde biserica a fost demolată de sovietici într-una din nenumăratele campanii împotriva misticismului, un sat unde biserica nu a fost reconstruită, ci lăsată în ruină, așa cum a fost aruncată în aer. Lipsiți de partide politice, lipsiți de preot, lipsiți de identitate, românii din Nova Pokrovka nu mai au cu ce se mândri decât cu marele Stalin, cel care a „dat la bot" tuturor. Mormanul de moloz seamănă cu un mormânt, sau mai bine zis cu un cadavru. În evul mediu cadavrele răufăcătorilor erau lăsate să putrezească pe câmp. Sovieticii, care au considerat credința în Dumnezeu ca pe o crimă au încercat să o ucidă și au presărat teritoriul Imperiului Roșu cu cadavrele bisericilor demolate. Un stâlp al fostei porți a bisericii din Nova Pokrovka a rămas în picioare. De el atârnă o poartă de fier ruginită, cu o lucrătură de feronerie bine alcătuită – semn că biserica nu era una oarecare. Atât a mai rămas în picioare: stâlpul porții și o parte din poartă. De lângă vajnicul stalinist Cătălin îmi face semne să mă întorc.

– Și sigur nu faceți politică?

– Nu facem politică. Dar de ce nu ați refăcut biserica? Acum se poate...

– Da la ce ne trebuie nouă biserică? Să aibă unde se aduna babele? Lasă-le să steie acasă, să își vadă de ale lor... Nouă nu ne trebuie popă să mintă oamenii!

Omul are puține idei, dar fixe. Vorbind cu el mi se pare că m-am întors în anii 50, anii victorioși ai materialismului dialectic, ani în care învățătorii și preoții din sate erau deportați departe, cât mai departe de satele lor.

– De când e construită școala?

– De muuult... De pe vremea lui Stalin, vine răspunsul.

Ruinele bisericii din Nova Pokrovka

Mă îndrept spre școală cu aparatul de fotografiat în mână și rămân uimit de ce văd. Clădirea este una standard, clădire de școală construită în România în perioada interbelică. Jumătate din școală are geamuri termopan, jumătate vechile geamuri în formă de ochiuri dreptunghiulare. Rămân și mai uimit când pe frontispiciul de cărămidă al școlii, sub straturile succesive de var pot citi cu ușurință: Gheorghe Tătărescu. Literele de deasupra sunt inteligibile doar parțial, însă este cert că școala a fost inaugurată undeva în anii 30 ai secolului trecut în timpul mandatului de premier al lui Gheorghe Tătărescu. La o privire mai atentă descifrez încă un cuvânt „școala“ urmat de un altul pe care nu-l pot citi. Cel mai probabil este vorba de „școala primară Gheorghe Tătărescu“. Deci „fasciștii de români“ au

construit școala de la Nova Pokrovka... Două piroane ieșite din perete probabil că susțineau o placă ce acoperea inscripția descifrată de mine – doar că acum placa a căzut, o dată cu comunismul.

Moș Anatol – până la urmă aflăm cum îl cheamă – ne spune că la școală învață o sută și ceva de elevi, mai mult „moldovenește“, dar sunt și clase în limba ucraineană. Revine când și când la obsesiile lui cu Stalin, „datul la bot“ și politica, însă ne răspunde la întrebări. Biserica a fost demolată la începutul anilor 70, în sat locuiesc mai mult moldoveni și sărăcia este în floare. La recensământul din 2001 a rezultat că în sat trăiesc 879 de persoane, majoritatea declarându-se „moldoveni“. Când aude de România lui moș Anatol i se aprind ochii și începe iar cu „datul la bot“ și Stalin. În sat n-au casă de cultură și nici nu le trebuie. Bibliotecă este în școală. Nu mai întrebăm dacă au cărți în limba română.

Inscripție „Școala primară Gh. Tătărescu“

La recensământul din 1930, în satul Nova Pokrovka locuiau 985 de persoane dintre care 921 erau români, 37 ruși, 13 bulgari, 13 găgăuzi, 3 polonezi și un german. Perioada interbelică a fost una agitată pentru Nova Pokrovka: aici au existat în permanență comitete revoluționare inspirate de peste graniță, din URSS. Mai mulți săteni din Nova Pokrovka au participat la rebeliunea din Tatar Bunar de la 1924, 16 dintre ei fiind judecați la Chișinău și condamnați la diverse pedepse cu închisoare, iar în urma recursului au fost achitați. Periodic, în anii 30 erau descoperite în satul Nova Pokrovka organizații comuniste clandestine. Poate și datorită acestui „trecut de luptă“ ideologia sovietică este cât se poate de prezentă și în ziua de azi.

Totuși moș Anatol nu era chiar așa de supărat pe români, drept dovadă ne-a spus de groapa din drumul spre Priozernoe. După ce ne-a cercetat atent mașina a dat verdictul: putem trece! Dar cu multă grijă. Am plecat ușurați din „satul fără Dumnezeu“. La ieșirea din sat drumul era din ce în ce mai prost: asfaltul era practic inexistent, iar gropile și șleaurile îi dădeau serios de furcă lui Cătălin. Brusc ne iese în față craterul: adânc cât să intre un om în el și lat cât mai mult de jumătate de șosea. Din fericire partea întreagă a șoselei nu are șleauri. Cobor din mașină și încerc să-l ghidez pe Cătălin. Trecem la milimetru. Am scăpat fără să „luăm la bot“!

În satul lui Pavel Boțu se moare de sete, dar se învață românește

La Ceamașir (Priozernoe) am ajuns într-o zi toridă de vară. Atunci când cel mai mare cadou pe care ți-l poate face cineva este o cană de apă rece. Sosisem după ce, cu câteva ore înainte, am văzut cred că unul din puținele sate fără Dumnezeu din regiune, Nova Pokrovka. Și aș putea spune că am avut noroc că am ajuns cu bine, pentru că în cale am avut de trecut un podeț care era rupt pe

jumătate. Apoi, pe întreg drumul am observat bucăți de zgură tăioasă ca sticla despre care n-am reușit să ne lămurim dacă oamenii le foloseau la ceva anume și le căzuseră din mașină în timpul transportului, sau erau puse pentru „o mai bună“ stare a drumului. În Ucraina am văzut că nu e bine să te minunezi de anumite lucruri pentru că, deși se află la granița Uniunii Europene, ca obicei al pământului ai putea crede că ești la câtiva mii de kilometri. Și a mai fost un episod straniu. Chiar înainte să intră în Priozernoe am trecut peste o cale ferată pe un singur fir, fără bariere. Doar niște cruci ale Sfântului Andrei te avertizau că pe acolo, din când în când, trece un tren. Și totuși se pare că cineva îl aștepta. O bătrână sprijintă în baston stătea fix între șine uitându-se în zare după trenul care Dumnezeu știe când avea să treacă. Parcă ar fi fost Anna Karenina așteptând, încă de acum o sută de ani, un destin implacabil. Dar cu siguranță că nu dragostea pentru contele Vronski o adusese acolo pe bătrâna, ci mai repede Dumnezeu care parcă îi luase mințile. S-a uitat o clipă la noi și ne-a făcut semn să plecăm, repede, ca și cum am fi speriat trenul.

Priozernoe nu se află în mijlocul deșertului, ci pe malul lacului Chitai, o întindere de apă de peste 60 de kilometri pătrați. Și cu toate acestea, satul moare de sete, la propriu. Apa este adusă cu cisternele tocmai de la Chilia, de pe Dunăre, cale de peste 20 de kilometri. Nici apa din puțuri nu poate fi folosită, indiferent cât de adânc ai săpa. Oamenii țin puțurile pe post de butoaie subterane în care își fac rezerve pentru iarnă, atunci când zăpada împiedică venirea camionului cu prețiosul lichid. Apa din lac este atât de sălcie că nu poate fi folosită nici măcar la prepararea mâncării. Priozernoe nu este singurul sat din zonă care nu are apă. Este însă singura localitate din raionul Chilia în care școala s-a păstrat în totalitate cu predare în limba română. În Priozernoe am stat de vorbă cu primarul, sau șeful sfatului sătesc cum îi spune în Ucraina. O femeie voinică, cu fața aspră care s-a luptat cu viața din stepă și care își aduce aminte cu nostalgie despre vremurile în care la Căminul cultural se „demonstrau“ (prezentau) filme, iar sala era plină de colhoznici fericiți. Acum, ne spune cu regret primărița, Casa de cultură este închisă. A fost construită în 1960 și

după căderea URSS n-a mai fost refăcută. Este grav afectată de trecerea timpului și așteaptă reparații, însă nu știe nimeni când s-ar putea face acestea. Tot din lipsa banilor, și drumurile sunt foarte proaste. Trebuie să conduci cu grijă să nu-ți rupi mașina. Cele 1800 de suflete care au mai rămas în sat după exodul tinerilor către Europa, Rusia, Odesa, Kiev sau Moldova, trăiesc exclusiv din colhoz. Colectiva s-a păstrat și produce în special legume pe care le livrează la oraș. Primește în schimb de acolo apă și gaz „la balon“, cum îi spune primărița (la butelie).

Placa memorială Pavel Boțu pe zidul școlii din Ceamașir

Cu învățătura situația stă un pic altfel. Există o școală ridicată de români în 1924, în timpul guvernării interbelice. O clădire cu un nivel, generoasă, cu ferestre mari, zidită din cărămizi arse care au trecut cele opt decenii fără să simtă prea mult timpul. Aici a făcut primii ani de școală poetul Pavel Boțu (1933-1987). Publicistul român-basarabean născut în Ucraina a fost dinstins cu premiul de stat și a ocupat funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova între 1965 și 1971. Din 1978 el a căzut, însă, în dizgrația tovarășilor de partid pentru că a refuzat să le cânte în strună și să ridice în slăvi realizările comunisului. Boțu a preferat să surprindă în Zodiac (1971), Casă în Bugeac (1973), Ruguri (1975), Scrieri alese (1983) episoade din viața românilor care au fost meniți să-și ducă traiul în această stepă. În amintirea lui, sătenii au lipit pe zidul vechi, în 1996, o placă memorială pe care scrie „Aici, poetul Pavel Boțu e mereu acasă...“. Românii au ridicat școala peste drum de biserică, așa cum era obiceiul în perioada interbelică. Lăcașul de cult n-am aflat când a fost zidit, părintele fiind plecat în satul vecin pentru slujbă. Biserica din Ceamașir este veche, dacă stăm să judecăm după cum arată: o turlă de formă pătrată la bază, construită din lemn, fără absinte laterale. În locul navei se află o construcție care aduce mai repede cu un templu roman decât cu nava caracteristică bisericilor creștine. Lângă școala veche se află un local în stil sovietic care a fost construit în 1970. În cele două școli învață 185 de copii. Toți studiază, surprinzător, în limba română, moldovenească cum i se spune prin partea locului. Părinții au vrut să-și dea copiii la clase de limba ucraineană, gândindu-se că le va fi mai ușor să răzbească în viață dacă vor stăpâni limba de stat. Directorul i-a convins, însă, că limba maternă, cea în care gândesc micuții, este mai importantă decât o trecătoare limbă oficială. Și a reușit, făcând din Ceamașir singul sat din raionul Chilia unde se învață doar în moldovenește. Și reușita s-ar opri cam aici, pentru că elevii nu au manuale în limba română după care să studieze, deși la predare se folosește alfabetul cu litere latine. Nici cărți în limba română nu există la bibliotecă. Am putut constata astfel

că politica de stat a Ucrainei, de a interzice accesul în ţară cu publicaţii sau tipărituri în limba română, este foarte eficientă, chiar dacă încală grav dreptul fundamental al omului de a gândi şi de a se exprima în ce limbă doreşte.

Primăria din Ceamaşir a mai reuşit în ultimii doi ani să renoveze şi să dea în funcţiune grădiniţa. De asemenea, a zugrăvit monumentele: cel sovietic, cel închinat războiul din Afganistan şi cel al Foametei din 1946-1947, pentru că în Cemaşir lumea nu moare doar de sete, a murit şi de foame. Fie că a fost vorba de mâncare, fie că a fost vorba de cultură pe care acum românii care tăiesc în sat nici măcar nu şi-o mai doresc. La Ceamaşir am auzit o expresie care indică originea oamenilor de prin aceste locuri: o femeie venise la primărie să se plângă de rudele sale - „mocanii ceia, care mănâncă harbuji în curtea mea“. „Mocanii“ - denumire peiorativă în limbajul românilor din Bugeac sunt oamenii de la munte, aflaţi în permanentă confruntare cu oamenii de la câmpie. În România, mai ales în judeţul Vrancea poate fi găsită această supărare pe „mocani“. Surprinderea a fost să găsim aceeaşi atitudine şi în regiunea Odesa, identică cu cea din mijlocul României...

Chitai, satul unde nu se întâmplă mai nimic

Un sat mic, de doar 785 de locuitori, marea lor majoritate moldoveni. Pe hartă apare sub numele de Cervonyi Yar, însă denumirea veche românească este Chitai, de la lacul din preajmă. O localitate cu înfăţişare sărăcăcioasă, cu uliţe pustii, prăfuite, case mici ascunse în spatele unor tei stufoşi. În jurul şcolii mici se desfăşura o activitate febrilă: clădirea era zugrăvită înainte de deschiderea anului şcolar de câteva femei. În rest o linişte apăsătoare, nici un fel de mişcare. În şcoală nu se mai predă de foarte mulţi ani în limba română. Şcoala din Chitai a fost una din primele şcoli deznaţionalizate în anii ‘90, când naţionalismul ucrainean începea să capete forma agresivă din ziua de azi.

Biserica din Chitai înainte de demolare

În toată perioada sovietică la Chitai școala a fost în limba moldovenească, dar acum se predau doar două ore de limbă română pe săptămână pentru cei 60 de elevi înscriși aici. Școala din Chitai a renunțat la limba română în anul 1996, trecând toate cursurile în limba rusă.

În centrul satului am găsit primăria: o clădire mică, în stilul funcționalismului sovietic. Lângă primărie, un chioșc de tablă galbenă care nu avea mai nimic de oferit. Aflăm că satul este lovit de o sărăcie cruntă: am avut așa un președinte de colhoz că oamenii au rămas fără pantaloni pe ei..., așa ni se spune. Mai funcționează în sat doar asociația pescarilor de pe lacul Chitai, dar nu este de natură să îmbogățească pe nimeni.

În satul Chitai nu există nici biserică. A fost demolată de sovietici în anul 1970 sub pretextul că nu mai poate fi reparată însă a fost dărâmată cu mare greutate după cum ni se spune. Întâi au încercat să o demoleze aruncând-o în aer cu dinamită, însă turla bisericii nu a vrut să cadă și a trebuit smulsă cu tractoarele. După ce au nivelat cu buldozerele locul sfințit pe care se găsea biserica, au construit în locul ei actuala primărie. Am reușit să găsim o fotografie din perioada interbelică a bisericii din Chitai: o clădire zdravănă în stil romanic, cu o turlă impresionantă. Nici nu este de mirare că nu au reușit s-o demoleze așa de greu. Acum satul este în continuare fără biserică și fără preot. Din când în când mai vine să țină slujba la Chitai preotul din satul Vasilievka, iar slujbele le ține în fosta casă parohială de peste drum de primărie, transformată în biserică ad-hoc. Toți oamenii din Chitai știu să vorbească românește, deocamdată.însă scoaterea limbii române din școală, biserică, administrație și lipsa mass-media indică o direcție cât se poate de clară. Izolați de limba lor maternă, românii din Chitai vor fi deznaționalizați total în doar câteva generații. Situația din satul Chitai reprezintă un succes total al politicilor de deznaționalizare practicate de autoritățile ucrainene, peste 50 de ani aici va mai exista doar amintirea românilor...

La Orman - Furmanivka școala a fost rusificată pe vremea sovieticilor

La Furmanivka (în românește Orman) ne întâmpină încă de la intrarea în sat atotputernica stea sovietică, roșie și în cinci colțuri, păstrată până în ziua de azi. Un alt sat acoperit de praf din stepa Bugeacului, care la fel ca multe altele văzute până acum pare relativ părăsit. Aflăm că în prezent mai locuiesc aici 800 de oameni, majoritatea lor români, restul s-au răspândit în cele patru zări căutându-și de lucru. Satul suferă amarnic din cauza faptului că nu are apă bună de băut, fântânile aducând la suprafața o apă sălcie. Nu există nici conductă de apă, în fiecare curte există un rezervor unde se păstrează apa de băut adusă cu cisterna de la oraș.

În școală învață 185 de elevi, toți vorbitori de limbă română, însă cursurile sunt predate în limba rusă. Există doar două ore pe săptămână cu predare în limba română „ca să nu ne uităm tradițiile". Într-un sat românesc s-a ajuns ca limba română să fie curs opțional. Aflăm că școala a fost rusificată cu mulți ani în urmă, pe vremea sovieticilor, deși în sat toată lumea vorbește „moldovenește". Suntem asigurați că satul își păstrează tradițiile prin cântece și dansuri, nu este nevoie ca la școală să se predea în limba română.

În spatele școlii am găsit biserica din Orman, biserică ce împărtășește aceeași poveste cu toate celelalte biserici din sudul Basarabia: a fost folosită drept depozit o vreme în timpul perioadei sovietice, după care a fost demolată. Construcția ei a început de câtiva ani și este aproape încheiată. Preotul din sat ține și el de Patriarhia Moscovei, însă deocamdată slujește românește. Am părăsit satul Orman fără să înțelegem cum este posibilă păstrarea identității naționale într-o localitate unde în școală nu mai este folosită limba etniei majoritare.

La Taşlâc - Kamianske monumentul soldaţilor români a fost acoperit de bălării

Drumul spre satul Taşlâc a fost unul mai greu – șoseaua este plină de găuri imense, așa că am mers mai mult prin șleaurile de la marginea drumului. Este un sat mare, cu mai mult de 3000 de locuitori, deși și de aici au plecat foarte mulţi oameni la muncă în străinătate. Ne-am oprit lângă o biserică în construcție, închipuindu-ne că și aici vom afla aceeași poveste a bisericii dărâmate de sovietici. Spre surprinderea noastră aflăm că biserica veche a satului a fost păstrată întreagă, doar că preotul de acolo este „rascolnic“ și a ales să se supună Patriarhiei ortodoxe de la Kiev. Pentru a curma această situație Patriarhia Moscovei a trimis un preot „moldovean“ din Republica Moldova care a început construirea bisericii celei noi. Mai aflăm că doar jumătate din locuitorii satului Taşlâc sunt români, restul fiind ucraineni sau ruși.

Monumentul soldaților români din Taşlâc

Școala din Tașlâc a renunțat încă din anii '60 la limba română în favoarea limbii ruse. Acum în școala de aici se predă doar în limba rusă, deși există câte trei ore pe săptămână la care vreo zece elevi mai vin să învețe în limba română. Un alt exemplu de deznaționalizare treptată prin renunțarea la orele în limba română. Peste câțiva ani nu vor mai exista nici aceste trei ore facultative predate în limba română.

Următorul nostru obiectiv a fost biserica cea veche a satului, cu preotul ei „rascolnic". Din păcate era închisă, așa că nu am avut cu cine să vorbim. Însă lângă biserică aveam să descoperim cu surprindere un monument al soldaților români din Primul Război Mondial. Înconjurat de bălării imense, monumentul aproape că nu se mai zărește. Un obelisc simplu, la baza căruia sunt înscrise numele românilor morți în război: Ionel Nicolai, Pădurea Ilarion, Albu David, Basarab Simion, Topor Vasile, Basarab Vasile, Cuțan Petre, Muntean Condrat, Topor Iacob, Negruț Simion, Dumbravă Sava... Printre numele românești mai apare un nume evreiesc, câteva nume ucrainene, însă cele mai multe nume sunt cele românești. Uneori și listele celor morți în războaie pot spune ceva despre proporția dintre etnii. Inscripția de pe monument este una simplă „Veșnică amintire eroilor căzuți pe câmpul de luptă în războiul mondial 1914-1918".

Într-o altă aglomerare de bălării găsim clădirea veche a școlii din perioada interbelică, la câțiva metri de vechea biserică și de monumentul soldaților români. Clădirea acoperită de tufe care ajung până la acoperiș este identică cu școlile lăsate în părăsire prin alte sate românești. Și la fel de părăsită și neîngrijită. Fără îndoială, după câțiva ani va fi etichetată drept pericol public și va fi demolată. Așa cum a fost scoasă din școală limba română, la fel vor fi scoase din sat și din amintirea oamenilor clădirile construite în perioada interbelică. Naționalismul ucrainean trebuie să șteargă orice urmă a trecerii românilor pe aceste meleaguri.

Ruinele şcolii construite de români la Taşlâc

La Dimitrăuca slujba se ţine în rusă

La Dimitrăuca – Dmitrovka sau Dimitrovka, hărţile sunt ca de obicei inexacte – am găsit o biserică mare, deşi tencuiala de pe pereţi stătea să cadă. Şi aici biserica a fost transformată în depozit în perioada sovietică, doar că a scăpat de demolare. Am nimerit chiar în timpul slujbei – care era ţinută în limba rusă. La şcoala din sat învaţă aproape 300 de elevi, cursurile fiind ţinute în limba maternă. În ultimii ani au apărut şi clase paralele, în rusă şi ucraineană. Copiilor li se repetă permanent că limba română – sau „moldovenească" - nu le este de nici un folos, aşa că numărul elevilor care renunţă la clasele în limba română creşte cu fiecare an. „Nu ne mai

trebuie să învățăm moldovenește“, ne spun câțiva copii. Când încercăm să vorbim cu oamenii de la biserică suntem întâmpinați cu ostilitate. Oamenii se tem că vor trebui să dea socoteală autorităților dacă vor vorbi cu ziariști din România. Cătălin însă se bucură când găsește un „Lenin mic“. Toate statuile întâlnite până aici ale fondatorului URSS erau de dimensiuni colosale. La Dmitrovka Lenin e mic, pus pe un soclu mare.

La Miniailovka am ajuns greu de tot, drumul fiind printre cele mai proaste pe care le-am întâlnit în regiunea Odesa. Vechea denumire a satului este Aninoasa, însă sunt foarte puțini cei care își mai amintesc de ea. În sat nu există asfalt, ci drum prăfuit plin de șleauri și gropi. Biserica și școala sunt practic în afara satului, suite undeva pe un deal. Lângă școală ne-a întâmpinat veșnicul monument sovietic, doar că „flacăra veșnică“ a comunismului este stinsă acum. Probabil din lipsa gazelor naturale.

Biserica din Aninoasa

Biserica a fost demolată în perioada sovietică, aşa că slujbele se ţin acum într-o magazie pe uşa căreia a fost vopsită o cruce. Şi aici slujba se ţine în limba rusă. Şcoala din Aninoasa avea în anul şcolar 2007-2009 un număr de 13 clase cu predare în limba moldovenească şi 3 clase cu predare în limba ucraineană. În 2009 numărul claselor cu predare în limba moldovenească a scăzut la 10, în schimb numărul claselor cu predare în limba ucraineană a crescut la 6. Direcţia în care se merge este cât se poate de clară: autorităţile ucrainene urmăresc să scoată din circulaţie total limba română. Cu fiecare an care trece aria de folosire a limbirii române se restrânge...

„Punguţa cu doi bani“ a lui Ion Creangă alungată din satul Frumuşica Veche - Staroselie

La Frumuşica Veche se ajunge destul de greu. Până la Miniailovka este drum asfaltat, dar de acolo... Drum de pământ: „Dacă vă prinde o ploaie pe-acolo, nu mai plecaţi!“ Avertismentul ne-a pus pe gânduri: în mai, o trupă de teatru de păpuşi a rămas blocată la Frumuşica Veche şi au ieşit din sat doar traşi cu tractorul, asta după ce au avut şi probleme cu autorităţile. Aşezat între dealuri, satul Frumuşica Veche se găseşte aproape de graniţa cu Republica Moldova. Drumul e bun şi pe cer nu se vede nici scamă de nor.

Ajunşi în sat aveam să încercăm amintiri din anii '90: un târg ad-hoc, unde se vindeau de toate, de la crupe la vestitele fierbătoare ruseşti. Târgul era în noul centru al satului, în apropiere de şcoala nouă. Chiar foarte nouă nu este, a fost construită în anii '60. Intrarea în şcoală este străjuită de o parte de o placă scrisă în ucraineană – iar de cealaltă parte de ... patru găuri! Până nu de mult acolo a existat o altă placă, scrisă în limba română, doar că a fost scoasă. Tot aici, deasupra uşii mai era

o placă cu textul „Bine ați venit!“ adresat bobocilor. A dispărut și aceasta... Școala are de un an de zile un director nou care dorește cu orice preț să își manifeste atașamentul față de politicile ucrainene de deznaționalizare. Însemnele publice pot fi afișate în limbile minorităților naționale, cel puțin așa zice legea ucraineană, ca și constituția Ucrainei care proclamă protejarea drepturilor minorităților naționale. Doar că în practică numărul însemnelor publice în limba română scade de la o zi la alta.

Intrarea în școala din Frumușica Veche

Școala din Frumușica Veche a fost scena unor lupte grele în luna mai 2010. Atunci satul a fost vizitat de o trupă de teatru de păpuși din România care trebuia să susțină mai multe reprezentații cu spectacolul „Punguța cu doi bani“, cunoscutul basm pentru copii, fără nici un fel de componentă politică. Au fost obținute toate aprobările necesare pentru acest spectacol de la autoritățile raionale și regionale, iar

reprezentația trebuia să aibă loc în incinta școlii. Doar că în ziua spectacolului, directorul școlii a încuiat toate ușile și a refuzat să lase pe cei 200 de copii veniți la spectacol să intre în clădire. Până la urmă spectacolul a fost amânat. Directorul școlii nu s-a oprit aici și a făcut plângeri la poliție tuturor acelora care au fost implicați în organizarea spectacolului. Au fost dați pe mâna poliției până și cei care au lipit în școală afișele care anunțau spectacolul. Iar poliția ucraineană s-a grăbit să deschidă un dosar și să instrumenteze o anchetă, silindu-se să facă tuturor celor implicați o viață cât mai grea.

Clădirea școlii construite de români la Frumușica Veche

„Punguța cu doi bani“ a fost alungată cu succes din Frumușica Veche, un nou succes al autorităților ucrainene după scoaterea plăcuțelor în limba română de la intrarea școlii. La școala din Frumușica Veche învață 300 de elevi în 21 de clase, jumătate în limba română, jumătate în limba ucraineană. Doar că începând cu anul 2010 s-a renunțat la clasele în limba română și s-au organizat doar clase în limba ucraineană. Ucrainizarea și deznaționalizarea merg cu pași repezi aici...

La câteva sute de metri de „școala nouă“, în apropierea bisericii, găsim „școala veche“. „Școala de la români“, construită în anul 1924, după cum ni se spune. Modelul satului interbelic românesc, cu școala și biserica în centru a fost stricat și la Frumușica Veche prin mutarea școlii și dezafectarea bisericii. La început nu reușim să deslușim clădirea școlii românești din cauza bălăriilor și a boscheților de peste doi metri. Însă dintr-o dată ni se dezvăluie în fața ochilor o ruină în care încă mai poți recunoaște clădirea zdravănă de altădată. În sat mai locuiesc mulți oameni care au apucat să învețe în „școala românească“. Toți își amintesc de ea ca de o clădire cu săli de clasă mari și luminoase, cu profesori serioși. Noi avem în fața ochilor o ruină, cu acoperișul pe jumătate prăbușit, fără geamuri, cu pereții coșcoviți și cu tencuiala sărită – însă cu ușile legate cu un lacăt ruginit. „Opt clase de școală la români fac cât liceul la sovietici“ - cam așa umbla vorba imediat după război. Însă acum „școala de la români“ e lăsată în paragină. Ba mai mult, a devenit sursă de scânduri pentru locuitorii satului care smulg lemnăria rămasă. Deasupra ușii de intrare a existat până cu câțiva ani în urmă o inscripție românească cioplită în piatră, însă a dispărut între timp. Orice urmă, orice cuvânt, orice inscripție care amintește de România trebuie să dispară, cam acesta este cuvântul de ordine.

Puțin mai la deal față de vechea școală se găsește biserica. Sovieticii au transformat-o în „sklad“, adică în depozit. În 1964 s-au îndârjit încă o dată comuniștii împotriva bisericii și au trimis o echipă cu tractoare să dărâme cupola, însă oamenii din sat au înconjurat biserica și practicanții ateismului științific au renunțat. La

sfârșitul anilor 80 biserica a fost repusă în funcțiune, după ce a reușit să scape de demolare. Acum a fost renovată și se înalță mândră și strălucitoare de-asupra satului. Preotul din Frumușica Veche a venit din Republica Moldova și slujește în română, deși ține de Patriarhia Moscovei.

De la biserică pornim spre cimitirul satului, aflat pe un deal. Cimitirul cel nou este bine îngrijit, câteva femei smulg buruienile din jurul mormintelor în liniște. Însă în vârful dealului, înconjurate de tufe înalte se găsesc două cruci stinghere, iar locul din jurul lor este marcat de un dreptunghi format din pietre. Este groapa comună a soldaților români morți la Frumușica Veche în vara anului 1944, după cum își amintesc bătrânii. În sat a existat în timpul războiului un spital militar românesc, în spatele liniei frontului de pe Nistru. Însă într-o dimineață au apărut în sat doi soldați români călări care au anunțat că frontul a fost rupt și spre ei se îndreaptă o coloană de tancuri sovietice. Răniții din spital au fost încărcați în căruțe pentru a fi evacuați, iar compania care îi păzea s-a îndreptat spre dealul de la intrarea în sat dinspre Mineailovka. Bătălia de aici a fost scurtă, cele câteva zeci de soldați români înarmați cu puști și grenade fiind zdrobiți de tancurile sovietice în doar câteva minute. După aceea au urmat scene care au intrat în memoria colectivă a satului: soldații români care au încercat să se predea au fost executați pe loc. Doi soldați români au ieșit la un moment dat dintr-o pivniță unde se ascunseseră și s-au îndreptat spre un tanc sovietic cu intenția de a se preda. Comandantul tancului a cerut unuia dintre cei doi soldați să își împuște camaradul pentru a scăpa cu viață. În fața refuzului îngrozit al acestuia, i-a cerut celuilalt soldat român să-l execute pe cel care a refuzat. Cel de-al doilea și-a împușcat tovarășul fără să clipească, iar comandantul tancului sovietic i-a făcut semn că poate pleca doar pentr că să-l împuște pe la spate. Cei doi soldați români uciși în acest mod au fost înmormântați chiar în curtea casei unde au fost omorâți.

Groapa comună a soldaților români din Frumușica Veche

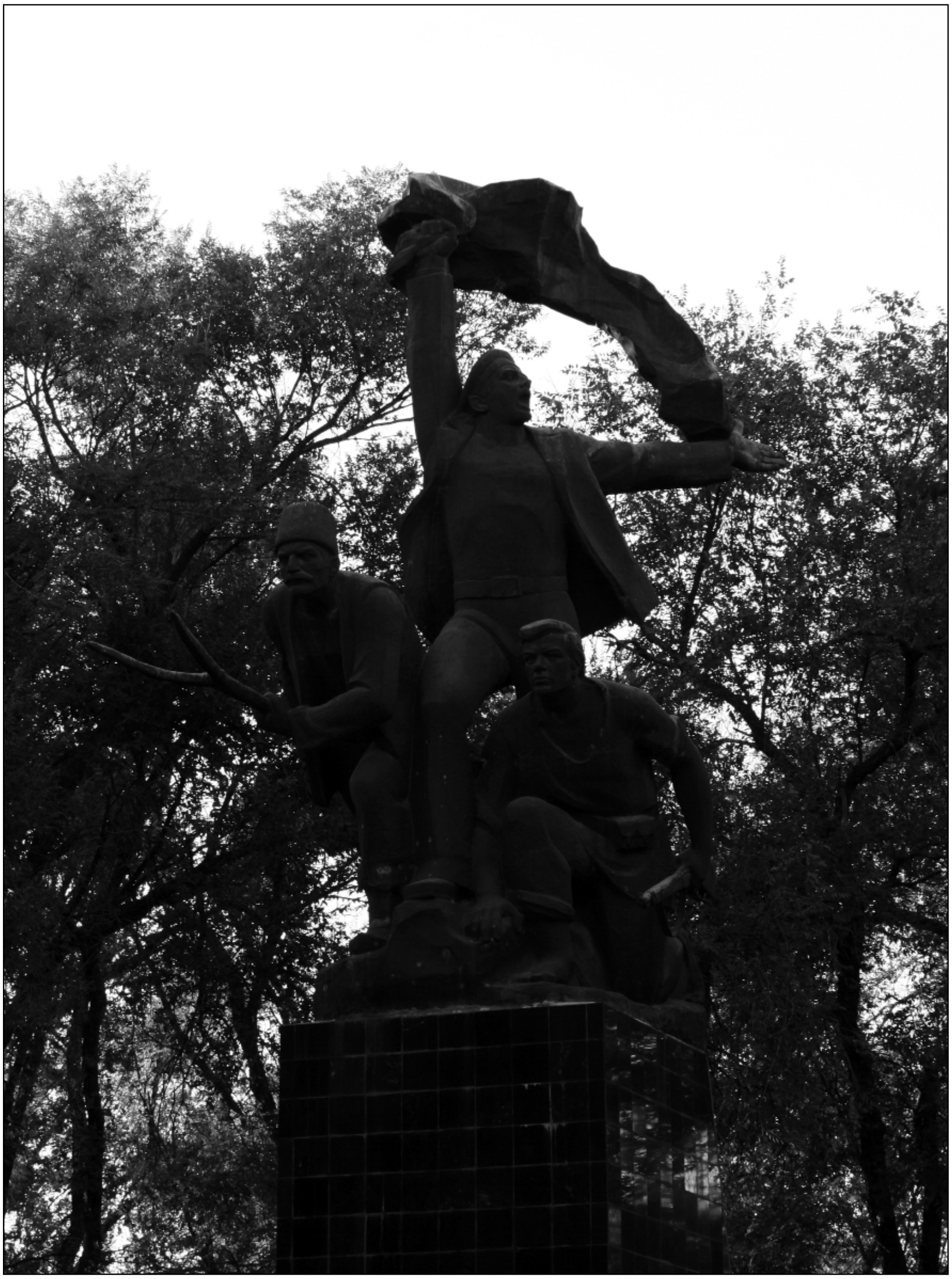
Crucile lor au fost scoase de pe morminte, însă toată lumea știe că în curtea aceea sunt îngropați doi soldați români, ba chiar aflăm că gospodina casei le-a păstrat multă vreme livretele militare, pe care se pare că le-a aruncat la un moment dat de frica autorităților sovietice. Bătrânii satului, care erau copii în vara anului 1944 își amintesc că și în alte curți se găsesc morminte de soldați români morți în vara anului 1944.

În toate satele prin care am ajuns am văzut monumente imense ale soldatului sovietic, iar monumentele soldaților români din Primul Război Mondial erau de cele mai multe ori parțial distruse sau înconjurate de bălării. La Frumușica Veche ar fi nevoie de o intervenție pentru ca mormintele soldaților români să fie marcate așa cum trebuie și după cum prevăd convențiile internaționale la care Ucraina este parte. Destul de greu de crezut că după ce au alungat o trupă de teatru de păpuși autoritățile ucrainene vor accepta să fie marcate cu cruci de piatră și îngrijite morminte ale soldaților români din cel de-al Doilea Război Mondial.

Tatar Bunar - amintirea rebeliunii

Tatar Bunar este un oraş prăfuit din centrul Bugeacului, cu puţin peste 10.000 de locuitori. Oraşul poartă amintirea răscoalei sovietice din anul 1924 – un eveniment definitoriu pentru întreaga regiune din punctul de vedere al propagandei sovietice. De altfel acest lucru este cât se poate de bine subliniat printr-un monument colosal pentru dimensiunile oraşului, înălţat de sovietici în amintirea acestei rebeliuni.

În luna martie a anului 1924 guvernul României a început să poarte negocieri pentru reluarea relaţiilor diplomatice cu Uniunea Sovietică. Însă discuţiile de la Viena au rămas fără rezultate: ministrul sovietic de externe nu recunoştea unirea Basarabiei cu România din anul 1918 şi cerea organizarea unui referendum în această provincie pentru a se vedea opţiunile populaţiei. Refuzul guvernului României pentru acest referendum a dus la închiderea negocierilor. Însă Uniunea Sovietică a pus în aplicare un alt plan: pe baza vechilor formule ale revoluţiei mondiale propovăduite de Lenin au fost infiltraţi în sudul Basarabiei mai multe echipe de agitatori comunişti care aveau misiunea organizării unei rebeliuni pe scară largă care să ducă la desprinderea provinciei de România. Răscoala început pe 12 septembrie 1924: mai multe primării din regiunea Bugeacului au fost ocupate de agitatorii sovietici sprijiniţi de localnicii de etnie rusă şi ucraineană, primarii şi jandarmii au fost ucişi, liniile telefonice au fost întrerupte. Agitatorii veniţi de peste Nistru anunţau populaţia satelor „eliberate“ că Armata Roşie sovietică a intrat în Basarabia şi urmează să elibereze întreaga provincie. În această răscoală au fost implicate aproape 600 de persoane, într-o regiune locuită de aproape 200.000 de oameni, marea majoritate a rebelilor fiind de etnie rusă şi ucraineană. Autorităţile româneşti au acţionat rapid şi dur: în regiune a fost trimis un regiment de artileriel dinspre Galaţi şi un batalion de marină staţionat la Cetatea Albă pentru stingerea rebeliunii. Pe 16 septembrie 1924, conducătorul răscoalei Andrei Kliuşnikov a proclamat la Tatarbunar „Republica Socialistă Sovietică Moldovenească“.

Monumentul rebeliunii sovietice din Tatar Bunar

În seara aceleiași zile au ajuns la Tatarbunar trupele românești care au început asediul orașului care a fost cucerit a doua zi. Ciocniri sporadice dintre răsculați și trupele armatei au mai avut loc până pe 18 septembrie – ziua în care rebeliunea a fost stinsă. Kliușnikov și-a abandonat tovarășii imediat după primele ciocniri cu armata și a încercat să se întoarcă în Uniunea Sovietică, însă a fost împușcat de un jandarm român. Literatura sovietică vorbește de o revoluție la care au participat 6.000 de oameni dintre care 3.000 au fost uciși de armată – sursele românești vorbesc de 600 de rebeli și 90 de morți. Un număr de 489 de participanți la răscoală au fost arestați și judecați la Chișinău, dintre aceștia au fost condamnați la închisoare doar 85, cea mai grea pedeapsă a fost dată unui locotenent al lui Kliușnikov, Iustin Batișcev – condamnat la închisoare pe viață.

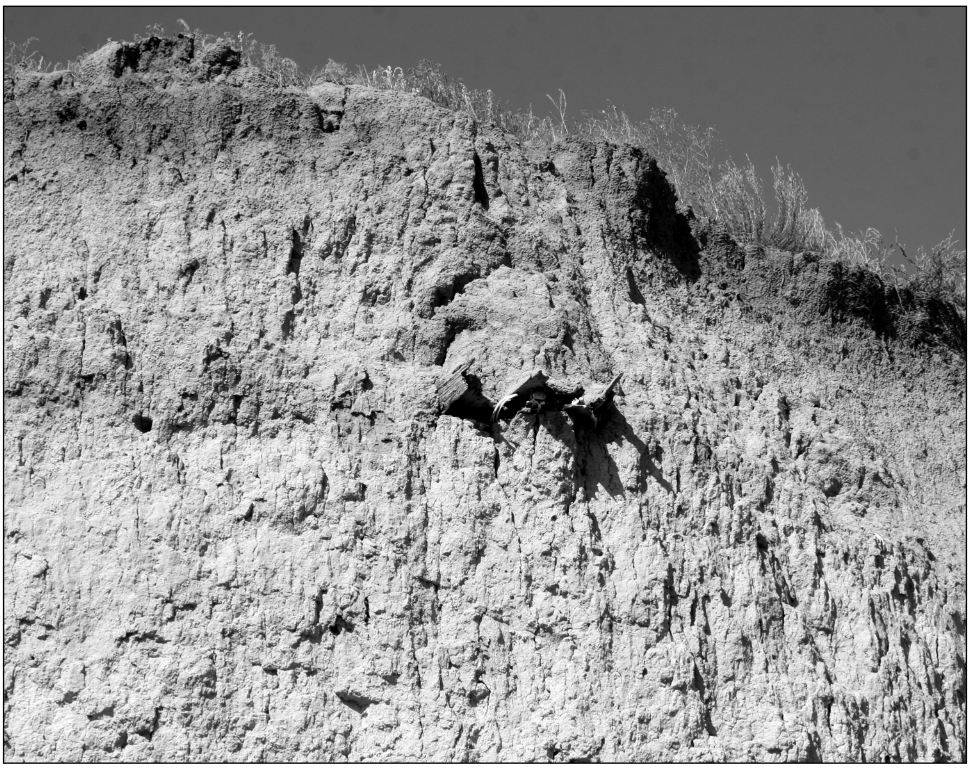
Urmarea imediată a acestei răscoale a fost constituirea în stânga Nistrului a Republicii Autonome Socialiste Sovietice Moldovenești. Strategii sovietici au abandonat ideea exportului de revoluție în România și au adoptat o politică a pașilor mărunți: crearea unei republici „moldovenești“, inventarea „limbii moldovenești“ diferită de limba română și punerea lor în aplicare în întreaga Basarabie la o dată ulterioară. Urmările acestei strategii se văd până în ziua de azi – iar monumentul de la Tatarbunar este un fel de pecete a acestei situații. O statuie imensă, în perfectă conformitate cu ideologia sovietică: comunistul revoluționar de profesie, cu pieptul dezgolit, ridică flamura revoltei, flancat de un țăran ce pornește la luptă înarmat cu o furcă și de un muncitor înarmat cu o pușcă. Ca în fața tuturor celorlalte monumente sovietice am rămas uimit de asemănarea acestor statui cu cele naziste: bărbați musculoși, cu priviri ferme și atitudini dârze. Până la urmă nici între cele două ideologii nu sunt foarte multe deosebiri...

La Eschipolos apele lacului Sasîc spală oasele românilor

Eschipolos sau Glyboke – satul de unde începe Valul lui Traian care acoperă tot Bugeacul, până în Republica Moldova, la Cahul. O amintire a vremurile de demult, marcată în plin câmp cu o piatră inscripționată în rusește „Troianov Val". Fortificațiile antice au dispărut cu sute de ani în urmă, au mai rămas doar oamenii care vorbesc o moștenitoare a limbii Imperiului Roman. În rest tristețe. La Eschipolos am trăit un adevărat șoc.

Pe malul lacului Sasîc se găsește cimitirul satului Eschipolos. Partea mai nouă a cimitirului este îngrijită, cu alei trasate drept și cruci proaspăt vopsite. Spre malul lacului bălăriile se ridică până la brâu, înconjurând sute de cruci de piatră. Descâlcindu-ne cu greu dintre bălării putem citi pe cruci anii în care au fost ridicate: 1704, 1802, 1774... Perioada în care Bugeacul nu intrase încă sub stăpânirea Imperiului țarist. Pe unele cruci putem desluși limba română scrisă cu chirilice: „Aici zace robul lui Dumnezeu..." Multe din aceste cruci stau chiar pe buza rîpei ce mărginește lacul Sasîc, la mai puțin de un metru de ea. Coborâm pe o cărăruie strâmtă și abruptă pentru a vedea ceva ce nu se mai poate vedea nicăieri. Apele lacului, după lucrările de îndiguire din perioada sovietică, au început să sape adânc în mal și au scos la iveală coșciugele și oasele celor înmormântați aici acum trei sute de ani. O priveliște șocantă: din râpa de pe marginea lacului ies la iveală scânduri putrezite și oase albite de vreme și spălate de ploi. După inscripțiile de pe cruci toți cei în mormântați aici sunt români. Ici și colo ies din pământ coaste, coloane vertebrale și femure înconjurate de scândurile sicrielor, deasupra cărora se zăresc crucile din cimitir. Românii din Ucraina nu au liniște nici măcar după moarte. Indiferența autorităților este una criminală: ce nu pot face cu mâna lor lasă pe mâna

naturii. Încet, încet vor dispărea până şi cimitirele românilor care atestă că în urmă cu trei sute de ani nici nu putea fi vorba de ucraineni pe aceste pământuri. Crucile de piatră inscripţionate româneşte constituie cea mai bună dovadă a etniei vechilor locuitori ai regiunii. Oameni care au trăit, au muncit şi au murit pe malul lacului Sasîc în anii 1700 şi care vorbeau româneşte. Urmele lor fără îndoială vor fi şterse de pe faţa pământului cu un buldozer în urma unei decizii raionale sau regionale, aşa cum au fost demolate bisericile din sate. Unde au fost români aici? - se vor întreba istoricii, după ce crucile de la Eschipolos vor dispărea sau vor avea inscripţiile şterse, aşa cum se întâmplă cu monumentele ridicate în memoria soldaţilor români din Primul Război Mondial.

Sicriele cu oasele românilor din Eschipolos ies din pământ

Cimitirul de la Eschipolos descrie în doar câteva imagini situația românilor din regiunea Odesa: adânc înfipți în aceste pământuri oamenii încearcă să reziste din răsputeri, însă o forță enormă îi zdrobește, îi aruncă în lături și le șterge identitatea. Coșciugele și oasele românilor de la 1700 nu au vrut să iasă la suprafață, au fost scoase din pământ de o intervenție sovietică asupra lacului Sasîc. Dar democrația venită după 1991 nu a făcut nimic pentru salvarea lor. Pentru naționalismul ucrainean este mai bine ca amintirea românilor să dispară de la Eschipolos. Și în general este mai bine pentru autoritățile ucrainene să dispară orice fel de urmă a românilor din regiunea Odesa. Precum în cimitirul de la Eschipolos, în întregul Bugeac pot fi găsite urme ale românilor: școli, monumente, biserici, clădiri construite de români – dominate însă de masivele construcții sovietice, rase de pe fața pământului cu buldozerele, aruncate în aer cu dinamită, cuvintele românești șterse din spațiul public.

Oase ieșind din râpa lacului Sasîc

Lângă Eschipolos se găsește o altă mărturie a furiei anti-românești din această regiune: Mănăstirea Schimbarea la Faţă, ctitorită în anul 1909 de ciobanul român Marin Sozon. În anul 1960 a fost închisă de sovietici și transformată în sanatoriu TBC, iar în ani 80 a fost dedicată tratamentului alcooliștilor. Biserica mănăstirii a funcţionat în toată această perioadă drept bucătărie și cantină pentru sanatoriu. Acum mănăstirea a fost redeschisă – însă limba romînă aproape că a dispărut de aici. Stareţa mănăstirii este din Republica Moldova și vorbește românește, însă preotul vorbește și slujește în rusă. Mănăstirile au fost dintotdeauna locuri în care a fost păstrată și apărată identitatea românească. La Eschipolos – Glyboke acest lucru este pe cale să dispară. Deși cei 1400 de locuitori ai satului vorbesc toţi românește, cursurile de la școala din sat se ţin în limba rusă. Limba română se predă doar două ore pe săptămână, iar cursurile sunt facultative. Asimilarea copiilor merge în forţă aici, ca în orice altă parte a Bugeacului. Biserica din sat a fost demolată în anul 1945 și pe locul ei au fost făcute terenul de sport și closetul noii școli construite de sovietici. La Eschipolos s-a păstrat și vechea clădire a școlii construită „de români“, însă a fost transformată în brutărie. Orice urmă a românismului este destinată dispariţiei în Ucraina...

La câţiva kilometri de Eschipolos se găsește satul Borisovka – Borisăuca. Aici cei 200 de elevi ai școlii învaţă toţi în limba maternă. Până acum s-a reușit păstrarea școlii cu predare în limba română, însă în ultimii ani au crescut și presiunile pentru ca să se treacă la limba ucraineană. Într-un joc la cedărilor și opoziţiei în școală nu se mai aniversează ziua lui Mihai Eminescu. Se renunţă la poatul naţional al românilor pentru a putea fi păstrată măcar limba română. În faţa insistenţei și presiunilor autorităţilor ucrainene nu se știe ce este bine. Spre deosebire de Eschipolos, la Borisăuca școala din perioada interbelică a fost dărâmată. În schimb aici a scăpat biserica. Mare, încăpătoare, înaltă, biserica din Borisăuca a fost transformată în depozit în perioada sovietică, iar mai apoi în sală de sport. Din 1993 clădirea a revenit la destinaţia sa iniţială, iar acum aici se slujește în limba română. Casa parohială din perioada interbelică a scăpat și ea de demolare, dar a fost transformată în primărie.

Cruce din cimitirul de la Eschipolos inscripționată cu litere chirilice în limba română: „Aici zace Ștefan, robul lui Dumnezeu“

Vădeni Moldova - Krutoiarivka, portretul preşedintelui în holul şcolii

Vădeni–Moldova, Krutoiarivka în ruseşte, este singurul sat locuit de români din Raionul Cetatea Albă. Se află la câţiva kilometri de graniţa cu Republica Moldova. Poate şi din aceast motiv oamenii îşi cunososc atât de bine limba maternă. Poate şi din această cauză ofensiva politicii ucrainene de asimiliare este atât de puternică aici. În şcoala din Krutoiarivka, pe holul de la intrare, este atârnat porteretul preşedintelui Ianukovici. Chiar ne întrebam, cum ar fi dacă în România ar pune în scoli portretul preşedintelui Traian Băsescu. Oare cum ar reacţiona clasa politică, societatea?

La Vădeni–Moldova ajungi destul de greu. Treci prin mai multe răspântii. Drumul se face din magistrala de Odesa. Mergi prin camp câţiva kilometri buni. Întâlneşti o maşină doar dacă ai noroc. Satul e ridicat pe o depresiune foarte strânsă. Dincolo de deal e Moldova. Şcoala este clădirea cea mai impunătoare. Am ajuns chiar în preajma deschiderii anului de studiu. Aşa că se facea curăţenie, se vopseau uşile, se săpa grădina. Peste câteva zile urma să sosească inspecţia, totul trebuia să fie pregătit pentru a primi înalţii oaspeţi de la Odesa şi Cetatea Albă. Apoi pe copii. Clădirea şcolii, ridicată în stil sovietic, avea la intrare urarea de „Bine aţi venit!“, adresată se vede ţâncilor şi elevilor care aveau să-i treacă pragul la 1 septembrie. Când am intrat în sat am vrut să vedem câţi oameni răspund în limba română şi am întrebat în mai multe părţi. Bătrâni, copii, adulţi, aproape toţi au răspuns în româneşte. Evident că am vrut să vorbim cu profesoara de limbă literatură română, însă ca în multe locuri pe care le-am văzut în periplu prin Ucraina, femeia s-a ferit nu să ne spună ceva, dar să ne şi întâlnească. Ca de altfel mulţi dintre profesorii prezenţi în şcoala care priveau circumspecţi către doi bărbaţi care au coborât dintr-o maşină cu număr de România şi puneau întrebări fireşti pentru o societate

democratică. Am aflat după aceea și cauza reticenției profesoarei de limba română. Femeia este oarecum presecutată. Directoarea școlii, i-a interzis chiar să meargă la Galați, la cursuri de perfecționare, pentru că, nu-i așa, prea multă limbă română strică și apoi noua putere de la Kiev dorește să cultive naționalismul ucrainean, nicidecum dreptul european.

Portretul președintelui Ianukovici în holul școlii din Vădeni Moldova

Cea mai „deschisă“ a fost profesoara de limba ucraineană. „Dar, cine sunteți? Suntem de la București. Și ce vreți? Suntem într-un periplu prin satele din sudul Ucrainei locuite de români. Vrem să vedem cum învață copiii, care mai e situația bisericii, cum o duc oamenii de pe aici, facem niște reportaje“. Când a auzit că suntem ziariști, profesoara de ucraineană s-a repliat foarte repede. „Da’ poftim (n.r. – un fel de vă rog), dacă vreți informații despre școală puteți să vă adresați inspectoratului raional. O sa va spună de acolo tot ce vreți“, ne-a îndrumat femeia.

Nici nu ne îndoiam că putem căpăta o puzderie de informații frumoase despre școlile din zonă. Cum că au multe manuale - inclusive în limba maternă care aici se numește moldovenească și sunt scrise de un biolog V.I. Fetescu, soția celui mai înverșunat antiromân, promoldoveanul Anatol Fetescu, protejatul statului ucrainean. Așa că ne-am lipsit de „prețioasele informații“ și ne-am mulțumit cu ce am putut să observăm și cu ce ne-au spus câțiva copii, elevi fragezi și sinceri. N-am putut să nu vedem chiar la intrare un citat din noul mult iubit președinte ucrainean Victor Ianukovici plasat sub un portert al acestuia. De remarcat că portretul cu pricina poate fi cumpărat, gata înrămat, din librăriile de la oraș. Costă 51 de grivne, adică vreo cinci euro, un preț pipărat ținând cont că un salariu de profesor este 100 de euro. Toate citatele din școală sunt scrise în ucraineană, iar în opoziție cu locul unde au fost amplasate vorbele lui Ianukovici au fost scrijelite, pe un carton, versuri din poetul național Taras Șevcenko. Nimic despre vreun moldovean sau român deși, paradoxal, toți cei 264 de elevi ai școlii învață în 13 clase cu predare în limba română, moldovenească cum îi spune la fața locului.

Am plecat sub privire ostile ale responsabililor din școală, încercând să găsim clădirea veche a școlii. Sătenii ne-au îndrumat către dealul de la ieșire, acolo unde e biserica. Ne-au spus să-l întrebăm pe părinte. Am mers până aproape de ieșirea din sat, și, pe deal în dreapta, am zărit casa Domnului. Peste drum de sfântul lăcaș, un tânăr legat la cap cu o bucată albă de material, ca să se ferească de razele soarelui, tăia cu flexul niște țevi sudate mari cât să faci din ele un picior de pod. „Bună ziua“, i-am zis noi, curioși dacă ne va răspunde în românește. „Bună ziua“, ne-a răspuns ridicându-se de la țeava sudată pe care o poliza. „Am venit să vedem și noi biserica. Sunteți părintele?“, l-am întrebat. „Suntem ziariști, de la București“. „De la București?!“, s-a minunat tânărul. „Da, eu sunt preotul bisericii. Am fost și eu la București anul trecut, la Palatul Patriarhal, am vrut să intru la Prea Fericitul...avem nevoie de cărți pentru slujbă“, ne-a lămurit părintele Gheroghe, de

loc de peste deal, din Basarabia. Preotul ne-a spus, cu oarecare amărăciune, că deși satul numără vreo 2000 de suflete, doar 70-80 trec pragul sfântului lăcaș, și aceia în majoritate bătrâni. Slujba o face în limba română, pentru că mai toţi sătenii sunt „moldoveni“, dar nu prea are cărți după care să o țină. I-ar mai trebui un Liturghier și un Octoih, cartea bisericească care conține cântările săptămânii pe opt glasuri, fiecărei săptămâni corespunzându-i un anume ton. După ce s-a scuzat că l-am prins îmbrăcat în haie de lucru - de fapt un tricou și un pantalon negru – părintele ne-a invitat să vedem biserica, refăcută într-un timp record, de doar șase luni, din martie până în noimbrie 1991 de către Patriarhia de la Moscova. Biserica a fost reconstruită după planurile originale. Cea veche a fost dată jos în 1967, nu înainte de a fi folosită pe post de magazie sau depozit pentru colhoz. Puterea sovietică a pus în locul bisericii un monument al soldatului din Armata Roșie. În 1991, când URSS s-a destrămat, sătenii au cerut ca biserica să se ridice pe vechiul loc, sfințit, de altfel punctul cel mai înalt al satului. Administrația, înțepenită de pe vremea URSS, a încercat să-i îmbie pe oameni cu o altă locație, însă nu a fost chip să se înțeleagă cu ei, așa că până la urmă nu numai că a cedat, dar a și plecat. Biserica are câteva elemente nemaintâlnite, astfel pridvorul are o formă care amintește de intrarea de la Ateneul român, o construcție cu elemente arhitectonice din epoca romană. Pe ușa bisericii este lipit un afiş care îi învață pe cei care trec pragul lăcaşului de cult, cum trebuie să se închine. Părintele Gheorghe ne-a spus că cei 70-80 de oameni de care făcea vorbire sunt doar cei care vin regulat la Biserică. Altfel, la sărbătorile mari, dar mai ales de Sfintele Paști, în jurul bisericii se adună toată suflarea satului. Și interiorul a fost refăcut așa cum a fost înainte de dărâmare. Așa că au fost rescrise inscripțiile în românește. Pictura a fost făcută de zugravi de biserici școliți la Chișinău. Preotul Gheorghe este foarte mândru de biserica lui, care poartă haramul Sfântului Arhanghel Mihail. Ne-a invitat la un pahar de vin, ca să mai prindem putere și a fost dezamăgit când i-am spus că suntem călători și trebuie sa ajungem la Odesa.

„Poate totuși ajungeți duminică, este slujba mare, frumoasă, de Sfântă Măria, o să vină multă lume, să vedeți ce slujbă frumoasă o să fie“, ne îmbia părintele în vreme ce fiica sa Ileana, un boț de om de numai trei anișori, i se împleticea printre pricioare, zâmbind către noi. I-am spus părintelui, cu regret, că duminică vom fi deja în drum spre casă, dar că odată ajunși în România vom încerca să-i trimitem un Liturghier și-un Octoih, pentru ca sătenii din Krutoiarivka să poată asculta cuvântul Domnului în limba pe care au auzit-o atunci când au venit pe lume.

Biserica din Vădeni Moldova

O călătorie tristă

Am plecat triști din Bugeac. După două săptămâni în care am văzut cu ochii noștri cum este rasă de pe fața pământului cultura a peste 120.000 de români nu puteam avea nici un alt sentiment. Dacă acest fenoment de asimilare și deznaționaționalizare nu este oprit la timp românii din Bugeac vor dispărea în doar câteva decenii. Există legi, există tratate internaționale, există comisii de monitorizare a drepturilor minorităților naționale. Însă toate acestea sunt vorbe goale, realitatea este cât se poate de tristă: guvernul ucrainean continuă politica de asimilare a românilor declanșată de Uniunea Sovietică. Am scris ce am văzut și ce am auzit și sperăm ca mărturia noastră să fie de folos românilor din Bugeac.